

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Hana Sedláčková

Aspekty variace předložek *na* a *v(e)* v současné češtině

Aspects of Variation of Prepositions *na* and *v(e)* in Present-Day Czech

Praha 2012

Vedoucí práce: Mgr. Jan Chromý, Ph.D.

Poděkování

Na prvním místě děkuji panu doktoru Janu Chromému za skvělé vedení mé práce, za velkou trpělivost a pomoc v orientaci v sociolingvistickém výzkumu a jeho zpracování.

Poděkování za umožnění nebo zprostředkování výzkumu a distribuci dotazníků si rovněž zaslouží

v Jindřichově Hradci

paní Hana Vojtová, moje maminka

paní PhDr. Milena Hejlová

v Praze

paní Mgr. Bc. Magdalena Maturová (a kolektiv učitelů OU Vyšehrad)

paní Helena Vokurková

paní Marie Kletečková

a slečny Klára Maturová, Martina Kletečková, Jana Drengubáková, Alena Poncarová, Lucie Šejnohová a Magdalena Antonia Reuter.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze

.....

Klíčová slova:

primární předložky, variace předložek, konkurence předložek, Český národní korpus, variační sociolingvistika, sociolingvistický výzkum

Key words:

primary prepositions, variation of prepositions, competition of prepositions, Czech National Corpus, variational sociolinguistics, sociolinguistics research

Anotace

Tato práce se zabývá variací předložek *na* a *v(e)* v současné češtině. Na základě předchozí literatury sleduje distribuci obou předložek a jejich morfologicko-syntaktické větné vztahy. Pozornost je věnována popisu jazykových kolokací z hlediska korpusového rozboru vybraných substantiv. Dále jsou nastíněny hypotézy pro pravidla užívání jednotlivých předložek. Výsledky analýzy jsou následně využity k poslední části této práce – sociolingvistickému výzkumu. Cílem práce je popsat distribuci předložek a poukázat na některé odlišnosti na několika vybraných příkladech.

Abstract

The present thesis deals with the variation of prepositions *na* and *v(e)* in the contemporary Czech. On the basis of the previous literature it follows the distribution of these prepositions and their morpho-syntactical relations. The attention is focused on the description of linguistic collocations based on corpus-analysis of several nouns. Furthermore, the hypothesis for using the prepositions are outlined. The results of the analysis are used for the last part of the thesis - the sociolinguistic research. The aim of this thesis is to describe the distribution of the prepositions and point out some differences on some representative examples.

Obsah

1. Úvod	8
2. Distribuce předložek <i>na</i> a <i>v(e)</i> a jejich sémantika.....	9
2.1. Maximální rozlišení	11
2.1.1. Na + akuzativ	12
2.1.2. V + akuzativ	12
2.1.3. Na + lokál	13
2.1.4. V + lokál.....	13
2.2. Minimální rozlišení	14
2.2.1. Na + akuzativ	14
2.2.2. V + akuzativ	15
2.2.3. Na + lokál	16
2.2.4. V + Lokál.....	16
2.3. Konkurence předložek.....	16
2.3.1. Typ „ve škole - na škole“	17
2.3.2. Typ „na pokladně, na prodejně, na závodě“	18
2.3.3. Typ „bydlet na koleji, na internátu“	18
2.3.4. Stylové hodnocení konkurence předložek.....	19
3. Korpusový výzkum	21
3.1. Člun.....	22
3.2. Dostih	25
3.3. Internát.....	28
3.4. Leták	31
3.5. Lodička.....	33
3.6. Ohniště	35
3.7. Seznam	38
3.8. Škola	41
3.9. Tvář.....	44
3.10. Ubytovna.....	47
3.11. Učiliště	50
3.12. Ulice	53
3.13. Zahrada	55
4. Sociolingvistický výzkum.....	61
4.1. Participanti.....	63

4.2.	Metoda	64
4.3.	Výsledky výzkumu – dotazník č. 1	65
4.3.1.	Starší Pražané	67
4.3.2.	Mladší Pražané	68
4.3.3.	Starší Jihočeši	70
4.3.4.	Mladší Jihočeši	72
4.3.5.	Jihočeši – Pražané.....	74
4.3.6.	Starší – mladší	76
4.3.7.	Muži – ženy	78
4.3.8.	Mladší muži – mladší ženy	80
4.3.9.	Starší muži – starší ženy.....	82
4.4.	Výsledky výzkumu - dotazník č. 2.....	84
4.5.	Diskuze.....	86
4.5.1.	Výsledky výzkumu	86
4.5.2.	Srovnání výsledků dotazníku č. 1 a č. 2 mladších Jihočechů	88
4.5.3.	Problémy spojené s vyplňováním dotazníků.....	88
5.	Závěr.....	90
	Použitá literatura	91
	Příloha 1	93
	Příloha 2	96

1. Úvod

Tématem diplomové práce je kolísání v užívání primárních předložek *na* a *v*. Touto problematikou se již v českém lingvistickém prostředí zabývalo několik kratších studií (zejména Čechová, 1981), avšak komplexní zpracování dosud chybí. Stejně tak lze zaznamenat nízký zájem o předložky jako takové, z jejich omezeného zastoupení v české jazykovědné literatuře je zřejmé, že je jim věnována pozornost jen velmi okrajově; ani v tomto případě nemáme k dispozici žádné obšírnější, podrobnější pojednání, než je článek Františka Čermáka (1996).

Úvodní kapitola pojednává o distribuci předložek v současné češtině. Představeny jsou zde adverbialní i objektové významy, které předložky ve spojení se substantivem a pádem – akuzativem nebo lokálem – vyjadřují. Tématem této kapitoly bude také samotná konkurence předložek. Ačkoliv není tento jev v českém jazyce ničím novým, co by se týkalo mluvy posledních desetiletí (o čemž svědčí články už z 20. let¹), zastává pozici pouze jakéhosi čtivého námětu pro mnohé odlehčené popularizační články určené široké veřejnosti.

Ve 2. kapitole se věnujeme výzkumu založenému na empirických datech. Je třeba položit otázku, jak se dá kolísání předložek zkoumat. Bohatý materiál nabízí v první řadě Český národní korpus, z něhož bude provedena lexikální analýza kolokací několika vybraných substantiv, s nimiž se spojují předložky nejčastěji. Zde nastíníme získané hypotézy, které by mohly pravidla kolísání ozřejmit a vysvětlit.

Výsledky korpusových analýz následně využíváme v dotazníkově založeném sociolingvistickém výzkumu, o němž pojednáváme ve 3. kapitole.

Cílem práce není komplexně popsat pravidla užívání předložek *na* a *v*, spíš sledovat jejich distribuci a případné změny v ní na několika vybraných příkladech.

---

¹ Např. Na Kladně (NŘ, 5, 8/1924)
Na Smíchov (NŘ, 3, 14/1930)

2. Distribuce předložek *na* a *v(e)* a jejich sémantika

Primární předložky *na* a *v* zaujímají pozice v první desítce nejčastěji se vyskytujících slov v češtině. Pojí se se dvěma pády – akuzativem nebo lokálem. Jejich základním sémantickým významem je lokace, vyjadřují primárně umístění, sekundárně čas. Všechny ostatní významy jsou od těchto původních odvozené.²

V následujícím přehledu vidíme, o kterých adverbialních významech se pojednává v dnešních mluvnících a slovnících. V některých případech je daný význam sice zmíněn, avšak není podložen žádným příkladem.

na + A	na + L
místa³ vystoupit na břeh (NS, SSČ, PSJČ, SSJČ, MČ)	místa na okraji propasti (NS, SSČ, PSJČ, SSJČ, MČ)
času přijel na Vánoce (NS, SSČ, PSJČ, SSJČ, MČ)	času na jaře (NS, SSČ, PSJČ, SSJČ, MČ)
prostředku přesvědčit se na vlastní oči (NS, SSČ, PSJČ, SSJČ, MČ)	prostředku přepravovat na vagónech (NS, SSČ, PSJČ, SSJČ, MČ)
zřetele úrodný na brambory (NS, SSČ, PSJČ, SSJČ, MČ)	zřetele ohrožen na životě (NS, SSČ, SSJČ, MČ)
účelu jet na dovolenou (NS, SSČ, PSJČ, SSJČ, MČ)	účelu být na odchodu (NS, SSČ, SSJČ)
způsobu ušít na míru (NS, SSČ, PSJČ, SSJČ, MČ)	způsobu vařit na másle (SSČ, SSJČ)

² srov. Jelínek–Styblík, 1971, s. 269–270
Horálek, 1962, s. 199
Gebauer, 2007, s. 422

³ Místní význam, lokaci, lze též rozdělit na dynamickou a statickou (např. Hrdlička, 1998, nebo Ocelák, 2010)

míry
sněhu na dva metry
(NS, SSČ, PSJČ, SSJČ, MČ)

příčiny
zastřelen na rozkaz policie
(NS, SSČ, SSJČ, MČ)

podmínky
vydat na potvrzení
(NS)

účinku
zbarvit na růžovo
(PSJČ, SSJČ)

míry
?
(SSČ)

příčiny
?
(MČ)

průvodních okolností
být na vrcholu rozkvětu
(MČ)

v + A

místa
vkrádat se v mysl
(NS, SSČ, PSJČ, SSJČ, MČ)

času
v poledne
(NS, SSČ, PSJČ, SSJČ, MČ)

účelu
ve prospěch postižených
(NS, SSČ, PSJČ, SSJČ)

způsobu
vykládat ve zlé⁴
(PSJČ, SSJČ)

míry
mlátit v šestero³
(PSJČ, SSJČ)

prostředku
hrát v kostky
(NS, PSJČ, SSJČ)

v + L

místa
ve skříňce
(NS, SSČ, PSJČ, SSJČ, MČ)

času
v noci
(NS, SSČ, PSJČ, SSJČ, MČ)

účelu
přijít v cizí záležitosti
(NS, SSČ, PSJČ, SSJČ, MČ)

způsobu
jít v páru
(NS, SSČ, PSJČ, SSJČ, MČ)

míry
ve větším počtu
(SSČ, PSJČ, SSJČ, MČ)

prostředku
?
(MČ)

---

⁴ Tyto příklady považujeme za zastaralé. Bohužel jsme žádný současný příklad nenašli.

účinku

vyspět v ženu
(SSČ, PSJČ, SSJČ)

výsledku

měnit se v led
(MČ)

účinku

?
(PSJČ)

zřetele

ochablý ve své činnosti
(NS, SSČ, SSJČ, MČ)

příčiny

ve své nenávisti zapomínal na
(SSČ, PSJČ, MČ)

průvodních okolností

muž v plné síle
(SSJČ, MČ)⁵

Podrobnější náhled na tuto problematiku poskytuje studie H. Běličové Sémantická struktura věty a kategorie pádu (1982), která chápe sémantiku předložek jakožto komplexní spojení předložky a pádu. Dále se zabývá postavením tohoto spojení ve větě a jeho vztahem k ostatním větným členům. Rozlišuje dvě pozice, v nichž se mohou předložky ve spojení s daným pádem nacházet, a to pozici maximálního a pozici minimálního rozlišení.

2.1. Maximální rozlišení

Maximálním rozlišením míní Běličová takové jevy, kdy předložkové vazby sémanticky nepřiléhají tak těsně k predikátu a lze je roztrždit do systému adverbiálních významů.⁶

---

⁵ NS = Novočeská skladba

SSČ = Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost

PSJČ = Příruční slovník jazyka českého

SSJČ = Slovník spisovného jazyka českého

MČ = Mluvnice češtiny, II tvarosloví

⁶ Srov. Běličová, 1982, s. 95

2.1.1. Na + akuzativ

„Na + A v pozici objektového doplnění je motivováno adverbialními významy na + A. V souboru sémantických rysů konstituujících adverbialní významy na + A však dochází k potlačení některých rysů v souvislosti s těsnějším připoutáním na + A k predikátu. Lexikálně-kategoriální realizace substantiva závisí do značné míry na tom, zda je na + A doplněním bližším nebo druhým. Výrazným rysem extrovertního predikátu je jeho akčnost. Jiné obecné rysy predikátu (např. implikace změny apod.) nehrají při výběru na + A výraznější roli.“⁷

Výraz na + A se kombinuje s akuzativem, instrumentálem, případně dalšími předložkovými pády.

a) ve spojení s I

Na + A je ve větě prvním doplněním. Do této skupiny Běličová zařazuje jednak slovesa jako *kdo naléhá, doráží, vyzraje na koho čím* a jednak *kdo buší, tluče na co čím* s neživotným substantivem a možnou variantou životného substantiva *do koho/čeho*.

a) ve spojení s A

Akuzativ zde stojí ve funkci prvního objektu zastupujícího propozici *kdo ví, svaluje, volá co na koho, kdo otvírá hubu, cení zuby na koho, kdo má zlost na koho*. Můžeme sem tedy zařadit další výrazy, např. *mít vztek, chuť na koho*.

b) ve spojení s předložkovým pádem

Na + A je v tomto případě objektovým doplněním s výrazným významem směřování, např. *kdo zírá z koho/čeho na koho/co*, účelovým *kdo jde s čím na koho/co*.⁸

2.1.2. V + akuzativ

„Ve vztahu k predikátu kolísá v + A mezi pozicí prvního a druhého doplnění, a to v závislosti na realizaci dalšího objektového aktantu.“⁹ Podle Běličové se fráze pojí nejčastěji s akuzativem a instrumentálem.

---

⁷ Srov. Běličová, 1982, s. 95

⁸ Srov. Běličová, 1982, s. 96

⁹ Běličová, 1982, s. 98

a) ve spojení s A

V této pozici vyjadřuje v + A směřování k aktantu jako výsledek činnosti, což může být vyjádřeno konkrétem i abstraktem. Nejdůležitějším významem je tedy význam výsledkový, případně prostředkový. Změna stavu je signalizována predikátem s předponou pře-.¹⁰

b) ve spojení s předložkovými pády

Těmto případům přisuzuje Běličová význam směřování k výslednému stavu: *kdo/co se změnil v koho/co*.¹¹

2.1.3. Na + lokál

a) ve spojení s A

Kombinace předložky s lokálem tvoří pozici lokalizátor činnosti, zpravidla jako modifikovaný význam prosté lokace. Ve větě se vyskytuje objekt *na kom*: *kdo žádá co na kom* (vedle *od koho/po kom*), dále *kdo páchá, vidí co na kom/čem* nebo také *co láká, překvapuje, pobuřuje koho na kom/čem*.

b) ve spojení s I

Při spojení celé fráze s instrumentálem dochází k tomu, že význam prostorové lokalizace je v různém stupni oslaben až k vlastnímu významu objektovému, Běličová sem řadí slovesa typu *kdo se mstí, šetří, utkví na kom/čem čím, kdo/co závisí na kom/čem v čem*.¹²

2.1.4. V + lokál

Vazba v + L vyjadřuje oblast, jíž se týká vztah mezi subjektem a objektem vyjádřený predikátem.

a) ve spojení s A

---

¹⁰ Srov. Běličová, 1982, s. 98

¹¹ Srov. Běličová, 1982, s. 99

¹² Srov. Běličová, 1982, s. 104

V případě této vazby uvádí Běličová několik významových vztahů. Prvním z nich je vztah totožnosti. Dále stav vyvolaný v důsledku děje v objektu. Poslední je význam zřetelově-obsahový, který vyjadřuje ztrátu prostorového významu a uplatňuje se v kombinaci s dalšími pády:

b) ve spojení s D

Jedná se o dominantní ukotvení v + L ve významu zřetelově-obsahového: *co vychází komu v čem, kdo ustupuje komu v čem.*

c) v dalších spojeních

I u některých jiných výrazů nachází Běličová zřetelově-obsahový význam, např. *kdo spoléhá na koho/co v čem, kdo/co se liší od koho/čeho v čem, kdo/co stoupá u koho v čem, komu se zalíbí v kom/čem, kdo si rozumí s kým v čem.*¹³

2.2. Minimální rozlišení

Minimálním rozlišením rozumíme takové vztahy, kdy předložka a pád sémanticky závisejí na predikátu, Běličová tyto výrazy klasifikuje podle sémantických tříd predikátů.

2.2.1. Na + akuzativ

Minimální rozlišení najde své dominantní uplatnění převážně v akuzativu: „Návaznost mezi významem v pozici maximálního a minimálního rozlišení je nejvýraznější tam, kde předložkový A vystupuje vedle jiného objektového doplnění a stojí v pozici objektu bližšího. Je-li pozice druhého doplnění jen potenciální, může se jediné objektové doplnění a doplnění bližší jevit pozičně i významově jako totožné.“¹⁴ Významovým jádrem je blíže nespecifikované směřování děje k objektovému aktantu s různou modifikací.

Sémantické okruhy predikátů vyžadující doplnění na + A:

a) slovesa s významem zrakového kontaktu s objektem: *kabonit se, šklebit se*, dále *dívat se, zahledět se, hledět, zírat, mrknout, kouknout, pohlédnout, zamračit se na koho*

¹³ Srov. Běličová, 1982, s. 105

¹⁴ Běličová, 1982, s. 111

nebo slovního kontaktu s objektem: *volat, obrátit se, smát se na koho*, také *obořit se na koho*

b) slovesa vyjadřující prostorové směřování na objekt s cílem zasáhnout ho. Do této skupiny lze nejspíš zařadit slovesa jako *narazit, padat, položit, kleknout, skočit, sáhnout, sednout si, šlapat, lepit (se), zaklepat, zaměřit se na koho/co*

c) slovesa modifikující prostorově-objektový význam aktantu ve význam prostorově-nástrojový, implikující povrchový kontakt: *kdo narazí na koho/ co*

d) potlačení významu směřování k objektu – funkce objektového aktantu: *kdo se zlobí, žehrá, mrzí, hubuje, stěžuje si na koho/co, kdo se spoléhá, dá, doplatí, čeká na koho/co, kdo se těší, kašle, zapomene, myslí, táže se na koho/co, rovněž reaguje, soustředí se, odkazuje na koho/co*

e) odvozený význam cílový, rezultativní – děj, stav jako výsledek děje i modifikovaná podoba subjektu v důsledku děje pojmenovaného predikátem, na + A plní funkci druhého doplnění: *co se rozpadá na co, redukuje se na co*, také *omezí se na co*

f) *na koho* s významem aktantu, vzhledem k němuž platí obsah vyjádřený predikátem: *co se sluší, hodí, praskne, platí na koho*

g) ve spojení s adjektivem

Slovesa vyjadřují charakterizující chování subjektu vůči partnerovi: *kdo je hodný, zlý, netrpělivý, přísný na koho*, také *náročný, hrdý na koho*. Zobrazují také vztah subjektu k věcem/úkolům, např. *kdo je citlivý, dbalý na co*. Posledním významem je stav subjektu vyvolaný vlastnostmi objektového aktantu, příkladem mohou být výrazy *kdo je pyšný, zvědavý, žárlivý na koho/co, kdo/co je podobný na koho/co*.¹⁵

2.2.2. V + akuzativ

V pozici jediného objektového doplnění je v češtině spojení předložky *v* s akuzativem řídké, spíše je nahrazováno spojením *do* + G. Uplatněn je zde pouze přenesený význam prostorového směřování a zásahu dějem *kdo doufá, uvěří v koho/co*. Předložková fráze také vyjadřuje stav subjektu jako výsledek neakčního děje pojmenovaného predikátem.¹⁶

¹⁵ Srov. Běličová, 1982, s. 112–113

¹⁶ Srov. Běličová, 1982, s. 113

2.2.3. Na + lokál

Význam spojení na + L se i zde formuje na pozadí významů prostorových. Substantivum představuje objekt zasahovaný dějem ve svém vnějšku, jako je tomu v případě sloves *kdo si pochutnává na čem, co se mstí na kom/čem*. Další skupině sloves přiřazuje Běličová kontextový význam cílového objektu, např. *kdo pracuje, podílí se na čem*, nebo obsahového objektu: *kdo lpí, dohodne se na čem*. Slovesům *kdo zbohatne, získá na čem* přisuzuje kontextový význam prostředku podporujícího realizaci děje. Jako poslední příklad spojení na + L uvádí kontextový význam nositele stavu v těchto případech: *co spočívá na kom/čem*, navíc spojenými s adjektivy *co je zřejmé, nápadné, pobuřující, dobré na kom/čem*.

2.2.4. V + Lokál

Pokud jde o spojení v + L, je poměrně snadné odhadnout jeho sémantiku - vyjadřuje oblast, jíž se týká nebo na niž se omezuje děj. Příkladem jsou slovesa *kdo/co se odlišuje, rovná v čem, kdo/co je blízký, příbuzný v čem*. Podle Běličové má sloveso jen zčásti charakter akční, převažuje zde děj introvertní, jak je patrné u sloves *kdo si libuje, ochabuje v čem, kdo obchoduje, pracuje v čem*. V + L dále vymezuje oblast, jíž se dotýká platnost děje nebo příznaku: *kdo se rýpe v čem*, také *kdo se šťourá v čem*. Substantivum může rovněž v případě tohoto spojení označovat nositele stavu, jako je tomu u sloves *co propuká, rodí se, děje se v kom/čem*.¹⁷

2.3. Konkurence předložek

Pod tímto pojmem si lze představit případy, kdy je možné s jedním substantivem (adjektivem, slovesem) spojit jednu nebo druhou předložku a význam tohoto spojení zůstane zachovaný. Předpokládáme, že takové kolísání má dvě podoby. Jedno je možné zdůvodnit pomocí jazykových kolokací či drobných sémantických odstínů, u druhého očekáváme vliv jiných než jazykových faktorů. Konkurence se vedle obecných jmen vyskytuje také u jmen vlastních, což jsou jména místní a pomístní. Těm se ovšem v této práci věnovat nebudeme.

---

¹⁷ Srov. Běličová, 1982, s. 119

Ze sémantiky předložek *na* a *v* primárně vyplývá významová opozice „uvnitř něčeho“ a „na povrchu něčeho“. Kolísání v užití obou předložek je patrně způsobené tím, že se tento význam vytrácí. O tom hovoří např. Svobodová¹⁸: *„Kdybychom vycházeli pouze z toho, že předložka v se má používat pouze tehdy, pokud jde o vnitřek nějakého objektu, kdežto předložka na v případě jeho povrchu, pak bychom museli odmítnout i spojení pracuje na univerzitě, fakultě, gymnáziu, ministerstvu, (vysokoškolské) koleji. Přitom jde o spojení po léta ustálená, vžitá, a je tedy zřejmé, že s opozicí uvnitř – na povrchu nevystačíme.“*

Z veškeré literatury, která se k tomuto jevu nějak vyslovuje, vyplývá několik obecných pravidel, jež se snaží užití předložek objasnit a vysvětlit:

2.3.1. Typ „ve škole - na škole“

Předložka *v* může nést význam „uvnitř budovy“, ohraničení, konkrétního prostorového vymezení, zatímco předložka *na* vyjadřuje prostor v širším slova smyslu, jako nějakou instituci. Podobně Čmejrková a kol.¹⁹ uvádí: *„Celkově se projevuje tendence užívat předložky na a v k vyjadřování jemného významového rozdílu: předložka na signalizuje představu instituce, zatímco předložka v spíše představu konkrétního místa, budovy (na škole x ve škole).“*

Domníváme se, že takové vysvětlení se sice bezprostředně nabízí – v souladu s tím se vyjadřuje celá řada dalších studií²⁰ – avšak ani to už nemusí být určující. S předložkou *na* se můžeme setkat právě i v situaci, kdy se jedná o ohraničenost prostoru, jak o tom píše Čechová²¹: *„V jazykové praxi se nedodrží ani rozlišení: ve stanici, v nádraží (v budově) proti na stanici, na nádraží (v širším smyslu než budova), ani když se mluví umístění uvnitř nádražní budovy nebo staničního prostoru, spojení s předložkou v se užívá řídce, třebaže se tak ztrácí možnost významového odlišení.“* Pokud bychom potřebovali přímo vyjádřit umístění uvnitř, použijeme výrazy typu *v budově nádraží, v nádražní hale* apod.

¹⁸ Svobodová, 2006–2007, s. 251–252

¹⁹ Čmejrková, 1996, s. 68–71

²⁰ Např. Internetová jazyková příručka, dále Daneš, 1964, s. 266–267, Mára, 1968, s. 135

²¹ Čechová, 1981, s. 36–37

2.3.2. Typ „na pokladně, na prodejně, na závodě“

V těchto případech se výraz s předložkou *na* stává příznakovým, označuje pracoviště, je součástí mluvy profesní, jak o tom píše např. Kraus²²: *„Předložka na, která postupně a mnohdy i způsobem velice nápadným zatlačuje do pozadí užití konkurenčních předložek v a do, se prosazuje zejména v pracovní mluvě, kde charakterizuje jistou profesní nebo zájmovou činnost, popř. konkrétní podobu nějakého zařízení nebo instituce.“*

S tím můžeme souhlasit, neboť se v praxi setkáváme s výrazy jako *na firmě, na prodejně, na dílně*. V nemocničním prostředí běžně zaslechneme spojení typu *na sále, na sesterně, na jídelně* nebo *na ambulanci*. V těchto případech je skutečně možné vnímat užití předložky *v* jako neutrální, zatímco *na* evokuje příslušnost mluvčího k nějakému konkrétnímu profesnímu prostředí.

Poněkud podivně působí příklady Čechové²³, která zmiňuje také spojení jako *(brigádník) jezdí na metru, na tramvaji*. Tato vyjádření lze jen těžko posuzovat, neboť s nimi nemáme žádnou zkušenost. V této souvislosti by bylo lepší uvést podobná spojení, s nimiž se můžeme setkat častěji, např. *celý den jezdí/sedí na traktoru, na kombajnu* nebo *na jeřábu, na bagru* apod. Ovšem daná spojení se již ocitají na periferii tohoto významového okruhu, nemůžeme zde čistě hovořit o profesním vyjadřování. Motivaci pro užití *na* nebo *v* budeme hledat zřejmě někde jinde. Přijatelné se nám jeví tvrzení Krausovo:²⁴ *„Naopak užitím neutrální předložky v se prozrazuje člověk zvnějšku, nezasvěcený, ale na druhé straně i takový, který projevuje malou ochotu podřizovat se převládající jazykové módě.“* Snaha mluvčích o to být jazykově originální, a tedy užívat předložku *na* ve zcela neobvyklých, dosud neslýchaných případech, nebyla zatím v této práci explicitně označena jako jedno z možných vysvětlení expanze *na*. Musíme si však tuto možnost připustit.

2.3.3. Typ „bydlet na koleji, na internátu“

Internetová jazyková příručka hovoří o příznakovém užití předložky *na* ve snaze vyjádřit přechodnost obýváním takových objektů jako internát, ubytovna, kolej, hotel apod.: *„I zde je předložka na víceméně již vžitá tam, kde jde o (dočasné) obýváním prostoru.“*

---

²² Kraus, 2002, s. 50

²³ Čechová, 1981, s. 36

²⁴ Kraus, 2002, s. 50

Toto pravidlo bychom měli brát s odstupem, neboť výše zmíněná ubytovací zařízení jsou ze své podstaty určena pouze k obývání dočasnému, nikoliv trvalému. Stěží tím pak můžeme zdůvodňovat převahu *na* ve výrazech jako *na hotelu*, *na ubytovně* apod. Substantiv, o nichž by se dalo uvažovat, je navíc omezený počet. Nepochybně je však předložka *na* v těchto příkladech vžitá, hlavně pokud jde o substantivum *kolej*. Málokdo dnes řekne, že bydlí *v koleji*. U zbylých jmen můžeme běžně slyšet jak *v*, tak *na*.

V souvislosti s dočasností obýváním nějakého prostoru lze z jazykové praxe vysledovat motivaci pro užití předložek ve spojení se jménem pokoj. Ten, kdo někdy pobýval ve studentských ubytovacích zařízeních jako internát nebo kolej, může rozlišovat výraz *v pokoji*, pokud hovoří o pokoji nacházejícím se v bytě rodičů, v jeho původním domově, zatímco *na pokoji* použije právě pro zdůraznění, že jde o jeho pokoj, který obývá v daném studentském zařízení.

2.3.4. Stylové hodnocení konkurence předložek

Pokud jde o obecné hodnocení preference některé z předložek jakožto stylově vyšší či nižší, o tom žádná z kodifikačních příruček nehovoří. V literatuře najdeme pouze okrajové zmínky vyjadřující se pouze ke konkrétním spojení, jako např. ve studii Svobodové²⁵: „Zatímco některá spojení s předložkou *na* jsou považována za spisovná, jiná jsou stále hodnocena jako profesní a ve spisovných projevech bychom měli volit předložku *v* (...).“ Také ostatní²⁶ chápou tuto problematiku tak, že užívání předložky *v* je standardní, spisovné, zatímco spojení s *na* je považováno za pokleslé, snažící se v přiblížit a proniknout do spisovného jazyka.

Shrnutí

Poté, co jsme nastínili problematiku kolísání v užívání předložek *na* a *v*, jsme zjistili, že se před námi otvírá řada možností, jak konkurenci předložek nahlížet. Otázka je, jakým způsobem ji budeme zkoumat. Těžko lze postihnout pragmatické záměry mluvčích (např. zmíněnou profesní mluvu), které by se nepochybně mohly dále rozvíjet a významově odstiňovat. Z tohoto hlediska by mohla být vytvořena řada předpokladů o

---

²⁵ Svobodová, 2006–2007, s. 252

²⁶ Internetová jazyková příručka nebo Čechová, 1981, s. 37

motivaci v užití *v* nebo *na*, nicméně není žádná možnost, jak by je bylo možné dále zpracovávat. Zde byla v hrubých rysech navržena jen ta nejvýraznější pravidla usilující o zdůvodnění preference jedné či druhé předložky. Před námi nyní stojí úkol pokusit se toto kolísání popsat z hlediska jazykových kolokací, jejichž výzkum nám umožní databáze Českého národního korpusu.

3. Korpusový výzkum

Druhá kapitola představuje analýzu kolokací několika podstatných jmen, s nimiž se nejčastěji pojí předložky *na* a *v*, provedenou pomocí databáze českého národního korpusu. Cílem analýzy je najít faktory určující volbu předložky u konkrétního předložkového spojení či odhalit případné jiné motivace, které by na ni mohly mít vliv.

Pro zjednodušení jsme tuto část práce omezili pouze na lokálová spojení. Vazba předložky a substantiva v lokále mívá ve většině případů větněčlenskou platnost příslovečného určení. Toto příslovečné určení sice rozvíjí predikát, ovšem vazba na něj je adjunkční. Naproti tomu spojení předložky se substantivem v akuzativu bývá daleko častěji objektem, celá fráze má ustálenou povahu a vazba předložky na sloveso je mnohem pevnější. Zkoumat by se proto musela nikoliv „předložka + substantivum“, nýbrž „sloveso + předložka“. Zvolili jsme první případ.

V první části bylo potřeba vybrat ze substantiv ta, u nichž se projevuje největší kolísavost v užívání předložek. Vytvořili jsme dotaz v programu Bonito, SYN 2010, který měl tuto podobu:

```
[lemma="na" | lemma="v"] [tag="A.*" | tag="C.*" | tag="D.*" | tag="P.*" | tag="T.*"] {0,5}
[tag="N...6.*"] within <s/>
```

Dotaz zadává požadavek na předložku (*na* nebo *v*) ve spojení se substantivem v lokálu. Zachycuje i případnou možnost, že mezi jednou z předložek a substantivem bude stát jiné slovo – adjektivum, příslovce, zájmeno, číslovka nebo částice (*na čtyřech strunách, v tak hluboké studni*) – je jich maximálně pět a všechna stojí v rámci jedné věty.

Z nalezených kwiců jsme pomocí frekvenční distribuce z technických důvodů vybrali pouze substantiva, u nichž byl výskyt obou předložek poměrně vyrovnaný – nepovažujeme za nutné komplexně postihnout konkurenci všude, kde se nachází, k jejímu obecnému popisu nám stačí jen omezené množství jmen. Vyřazeny tedy byly např. případy, kdy byl počet dokladů u jedné předložky 2 000, zatímco u druhé pouhých 60 – a zároveň počet jejich dokladů nebyl nižší než 40. Takto nízké množství kwiců

bychom nemohli považovat za věrohodné v rámci tak objemného korpusu, jakým je SYN2010.

Ze seznamu vybraných jmen jsme navíc vytvořili užší výběr těch, která jsme následně podrobili analýze. Vzhledem k dalšímu plánovanému výzkumu za pomoci dotazníků jsou to substantiva, která se pro tyto účely mohou velmi dobře použít – jsou konkrétní a mají snadno vymezitelný sémantický význam.

S použitím každého z nich jsme vytvořili samostatný dotaz, kde byl užit přímo lokálový tvar substantiva a jeho varianty, např.

```
[lemma="na" | lemma="v"] [tag="A.*" | tag="C.*" | tag="D.*" | tag="P.*" | tag="T.*"] {0,5}  
[word="internátu" | word="internátě" | word="internátech"] within <s>
```

Některé velmi početné výsledky bylo třeba pomocí funkce „redukce“ omezit na menší, zpracovatelné množství kwiců, v tomto případě na 250 kwiců. Tento počet považujeme za dostatečně vysoký k tomu, aby mohla analýza přinést dostatečně významné výsledky. U každého substantiva je zaznamenáno, na která slova se váže, zda na substantiva, adjektiva či slovesa, dále které přívlasky jsou součástí předložkové vazby²⁷. Distribuce předložek je u každého lexému zaznamenána v grafu, kromě procent výskytu předložky *na* a *v* vždy zbývá ještě drobné procento nazvané „zbytek“, které zahrnuje nepatřičné doklady, např. substantivum v akuzativu apod. Nalezení těchto chybných tvarů můžeme zdůvodnit nesprávnou anotací korpusu.

Výsledkem práce je následující přehled:

3.1. Člun

Vzorek: 250 náhodných kwiců

Původní počet nalezených kwiců: 591

---

²⁷ Na tomto místě je třeba poznamenat důležitou vlastnost předložek jako takových, a to že se vážou na sloveso (o tom např. Čermák, 1996). Ačkoliv jsou zde zaznamenány i jiné slovní druhy, s nimiž se v doložených případech předložkové spojení pojí (substantiva, adjektiva a další), znamená to pouze, že v daných větách nebylo sloveso povrchově přítomné.

Předložka v

1. K čemu se fráze vážou

a) Slovesa

11x *být, sedět*

4x *(pře)plavit se, (u)prchnout*

3x *vydat se kam*

2x *jezdit, mít co, převézt, přeplout co, připlout, putovat kam, vyjet (si), vyplout*

1x *blížit se, dělat co, dopravit co, dorazit, držet se, houpat se, jásat, jet, klečet, kormidlovat, lovit co, mít zatopíno, odjet, odstartovat, odvážet koho, omdlít, opustit co, plout, pohostit koho, pomoci komu, pořádat co, potřebovat koho, projet se, prozkoumat co, překonat co, přepadnout koho, přepravit koho, převézt, přiblížit se, přijet, rozjet se, řídit se kam, stát, tlačit se, tvářit se, udělat si co, uniknout, utéct, vézt koho, vidět koho, vlnit se, vyrazit kam, vyslat koho, zanechat co, zůstat*

b) Podstatná jména

11x *muž*

2x *policista*

1x *cesta, den, dívka, jezdec, jízda, kodrcání, let, místo, námořník, plavec, projížďka, terorista, turista, uprchlík, výlet, zmrzlina*

c) Přídavná jména

1x *namačkaný, zapřený*

d) Zájmena

1x *oba, ten*

2. Přívlastky

7x *záchranný*

4x *malý (+1x malý otevřený, malý plastický, připlouvající malý)*

4x *motorový (+1x policejní motorový, přecpaný motorový)*

2x *nafukovací + oranžový nafukovací*

1x *bíle natřený létající, dlabaný, druhý, dva, gumový, kožený, létající, otevřený, potápějící se, rybářský, svůj (+1x svůj strážní, svůj předpotopní), Sherillův, sousední, ten, ukradený, útočný, vedlejší, veslařský, vratký, vypůjčený, záchranářský*

Předložka na

1. K čemu se předložková fráze váže

a) Slovesa

5x *sjíždět co*

3x *proplovat, přijíždět, připlou(va)t*

2x *být, dojet kam, dostat se kam, dovést koho, jet, lovit co, odplout, překračovat co/překročit co, sloužit, svést se, uprchnout, vracet se/vrátit se, vydat se za kým/kam*

1x *brázdit co, být dostupný, být přístupný, dopravit koho kam, dožít, držet koho, hrát si s kým, jezdit, křížovat co, mít co, mít co dělat, nechat koho, nechat se převážet, nechat se unášet, ocitnout se, odebrat se kam, odjet, odvézt koho, operovat, opustit co, plavit se, pověsit komu co, prohánět se, prohledávat co, provést překonat co, přeplavit se, převézt koho, přiblížit se, přijet, trávit co, trůnit, ukout, umřít, uniknout kam, uvidět co, vydělat co, vyjíždět, vylovit, vypravit se kam, vyrážet kam, vystřelovat co, vyvolat co, vzít koho, zaměřovat co, zahlédnout koho, zemřít, zlobit, žít*

b) Podstatná jména

3x *jízda, plavba*

2x *projížďka*

1x *čas, honička, lidi, místo, mladík, muž, námořník, novinář, přežití, raftování, transport, vysílačka, závod, záchranář, zima, život*

2. Přívlastky

5x *motorový (+1x pašerácký motorový)*

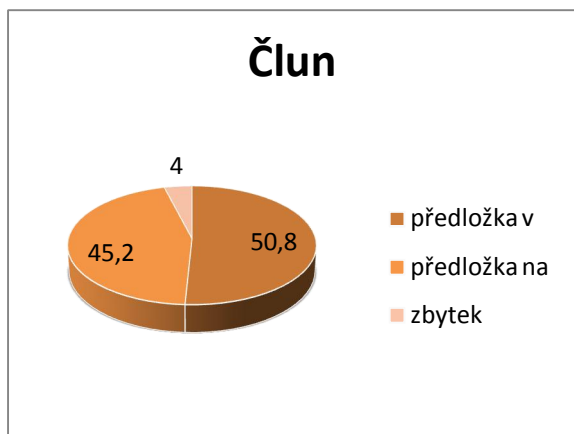
4x *záchranný*

3x *gumový*

2x *nafukovací + dvoumístní nafukovací, parní*

1x *hlídkový, humří, jeden, kurýrní, malý, nákladní, nějaký, některý, nilský, strýcův, takový*

Graf 1: Procentuální zastoupení předložek *na* a *v* ve spojení se substantivem *člun*. Celkový počet výskytů s předložkou *v* je 50,8 %, výskytů s *na* je 45,2 % a 4 % zbytek.

U lexému *člun* se ukazuje spojení s předložkou *v* v 50,8 % dokladů, zatímco *na* ve 45,2 % (graf 1). Mezi výsledky najdeme přibližně vyrovnaný počet stejných přívlastků – *motorový*, *záchranný*, *nafukovací*, v případě spojení s předložkou *v* je jich přece jen o něco větší množství. Ze sloves převažuje sloveso *sjíždět* u předložky *na*, zatímco slovesa *být* a *sedět* u předložky *v* mohou evokovat vnitřek člunu.

Případy jako *sedět ve člunu* (vevnitř) nebo *sedět na člunu* (na povrchu), které v češtině běžně užíváme, se významově lehce liší, podobně např. *šroubovák leží na člunu* – *ve člunu*. Ovšem stane-li se toto spojení vyjádřením prostředku, jedná se o významově ekvivalentní výrazy, např. *jezdit*, *sjíždět*, *plout na člunu* – *ve člunu*. Zde tedy můžeme očekávat vliv některých sociálních faktorů na upřednostnění jedné z předložek.

3.2. Dostih

Počet nalezených kwiců: 203

Předložka v

1. K čemu se fráze váže:

a) Slovesa

9x zvítězit

4x běžet, vést koho, vyhrát

3x být

2x nabídnout co/nabízet co, rozhodovat/rozhodnout se pro co, startovat, triumfovat, vést, vsadit si na co

1x být pozadu, být vidět, dařit se, dostat se kam, klopýtnout, konkurovat si, mít za sebou co, nosit co, obsadit co, pokračovat, polepšit si v čem, porazit koho, potvrdit profitovat, prohrávat, prosadit se, prosázet co, představit se, rozdělit co, sedlat koho, skákat co, sledovat co, spojovat co, stát se, udržet co, ukázat se, ulovit koho, utkat se, vybrat si co, vydělávat co, vrátit se, zlomit si co

b) Podstatná jména

10x vítězství

2x start, triumf

1x bojovnost, konkurence, místo, náskok, outsider, ovládnutí koho, pád, porážka, prvenství, sok, start, šance, účast, úspěch, úspěšnost

c) Číslovka

1x třetí

Přívlastek řadové číslovky vyjadřuje pořadí v dostihu (oproti následujícím přívlastkům).

2. Přívlastky

2x tento

Přívlastky vyjadřující počet nebo pořadí dostihu (nikoliv závodníků): 4x první, 2x další, sedmý, třetí, 1x čtvrtý, druhý nejvýznamnější překážkový, pátý, poslední, šestý;

1x dalších šest, několik, šestadvacet, tři klasické, všechny rovinové,

Přívlastek „překážkový“: 1x překážkový, dost strašidelný překážkový, druhý největší překážkový, hlavní překážkový, největší překážkový

Druh dostihu: 5x hlavní, 4x rámcový, 1x finanční, hadí, hlavní klusácký + klusácký, kerrský, nějaký, nukleární, rovinový, všechny rovinové,

Dále jiný charakter dostihu: 1x jeho jediný zkušební, monstózní, nejznámější středoevropský, slavný, tehdy největší americký rovinový, tento nejtěžší, tento těžký, urputný, všechny ostře sledované, životní

Předložka na

1. K čemu se fráze váže

a) Slovesa

10x *vyhrávat/vyhrát co*

8x *být, sázet*

4x *prohrát co*

2x *potkat se, trávit čas, utratit koho, vsadit co, vsadit na koho/co*

1x *angažovat se, být jako doma, dát se trhnout, doprovázet koho, házet co, jezdit jako kdo, kralovat, mít co, nacházet se, namazat si kapsu, obejmout koho, ocitnout se, pokuřovat co, poznat co, rozmlouvat s kým, říct, sejít se, setkat se, stát, stát se, střílet co, vést si jak, věřit komu, vídat koho, vrátit co, vzít co, ukojit co, utkat se, zahnat koho, zachycovat co, zastihnout koho*

b) Podstatná jména

2x *koně, sázka*

1x *dav, den, favorit, hráč, lóže, nehoda, pořadí, prodej čeho, rozhazování, sezóna, sobota, společnost, sročení, šeptálek, trénink, úspěch, vítězství, výhra, zločinec, žokejové*

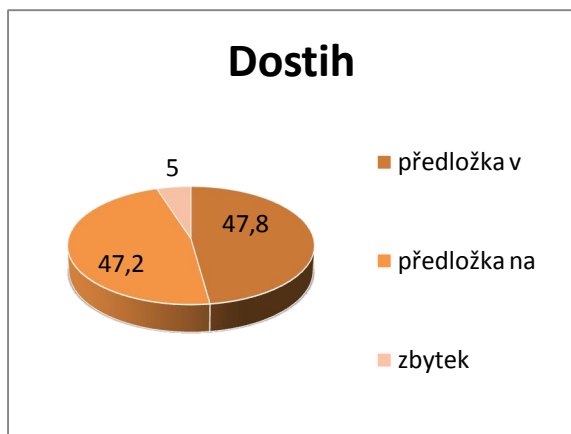
c) Přídavná jména

1x *strávený*

2. Přívlastky

2x *koňský*

1x *britský, jarní, kerrský, letos první, německý rovinový, pařížský, překážkový, přespolní + vojenský přespolní, psí, slavný, tento, tradiční mezinárodní, včerejší, velký, všechny, vyřazovací, zdejší*

Graf 2: Procentuální zastoupení předložek *na* a *v* ve spojení se substantivem *dostih*. Celkový počet výskytů s předložkou *v* je 47,8 %, výskytů s *na* je 47,2 % a 5 % zbytek.

Ve výsledcích analýzy jména *dostih* v grafu 2 vidíme téměř vyrovnané zastoupení obou předložek – předložka *v* obsadila celkem 47,8 % a předložka *na* 47,2 %. Na výrazech s předložkou *v* jsou zajímavé významové okruhy přívlastků – kromě hojně se vyskytujícího přívlastku *překážkový* jsou nejvíce zastoupené přívlastky vyjadřující pořadí dostihu – *první*, *sedmý*, *třetí*, dále vyjadřující jeho druh i bližší charakterizaci.

Ač je u předložky *na* nejčastějším slovesem *vyhrávat*, o vítězství se nejčastěji hovoří u *v* – nejvíce *zvítězit*, *vyhrát*, *triumfovat*, *vést*, spojení se také vážou na substantiva *vítězství*, *triumf*. Na první pohled však mezi zmíněnými slovesy nevidíme žádný rozdíl. Běžně lze spojovat slovesa s oběma předložkami – *vyhrál na/v dostihu*, *zvítězil na/v dostihu* – spojení považujeme za významově rovnocenná. Otázka může být, jestli se jedno ze sloves netýká jiné výhry než v koňském závodu, třeba v sázení apod. Mezi výrazy *v dostihu* – *na dostihu* je také možné vystihnout malý rozdíl. Předložku *v* bychom volili, pokud bychom hovořili o závodnících nebo koních, kteří se dostihu zúčastní (např. *běžet*, *startovat*, *utkat se v dostihu*), *na* bychom upřednostnili tam, kde by šlo o diváky, případně nějaké sázkaře (třeba *být*, *potkat se na dostihu*).

3.3. Internát

Počet nalezených kwiců: 112

Předložka v

1. K čemu se váže fráze

a) Slovesa

5x *bydlet, být*

5x *zůstat/zůstatvat*

2x *stát se, zřídit něco, žít*

1x *mít co, nakupovat, pouštět co, sídlit, spát, strávit, trávit, ubytovat + moci být ubytován, uskutečnit se, vypadat jako, vypomáhat*

b) Podstatná jména

2x *pobyt, ubytování*

1x *byt, návštěva, noc, péče, potřeba, prostor, rok, student, tradice, vychovatelka, výchova, vzdělávání, život*

c) Přídavná jména

1x *umístěný*

2. Přívlastky

Téměř všechny přívlastky ve spojení s touto předložkou, všechny zastoupeny jen 1x:

dětský, jiný, jeden + jeden školní, nedaleký, neukázněný, normální, protější, pruský dívčí, středoškolský, školní, švýcarský vězeňský, tyto dva, učňovský + obří učňovský

Předložka na

1. K čemu se celá fráze váže

a) Sloveso

14x *bydlet*

2x *být, mít co, vytvořit co, žít*

1x *dosáhnout co, lehnout si, stačit, odehrát se, pobývat, separovat, souložit, ubytovat se, zemřít, získat co, zůstatvat*

b) Podstatné jméno

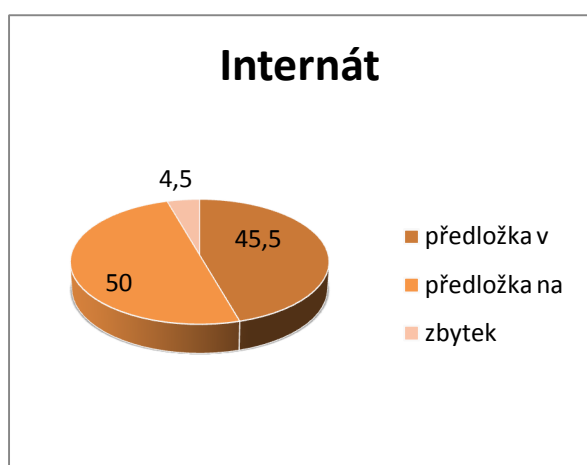
4x *ubytování*

2x *skupina, vychovatelka*

1x *bydlení, bydliště, instruktorka, kamarádka, léto, oběť, pobyt, pokoj, prostory, soused, šikana, šikanování, vzdělání, zákrok, život*

2. Přívlastky

1x *dívčí, jeden, školní*

Graf 3: Procentuální zastoupení předložek *na* a *v* ve spojení se substantivem *internát*. Celkový počet výskytů s předložkou *v* je 45,5 %, výskytů s *na* je 50 % a 4,5 % zbytek.

Nalezených dokladů lexému *internát* je velmi málo, je tedy velmi těžké vyvozovat z nich nějaké obecné závěry. Celých 50 % zastupuje ve spojeních předložka *na*, zatímco *v* 45,5 % (graf 3). Ve shodě s lexémem *ubytovna* má *internát* velké množství přívlastků u předložky *v*. Nejčastějším slovesem je u obou předložek *bydlet*, v případě *na* převažuje opravdu silně a navíc se zde vyskytují příbuzná slova jako *bydlení, bydliště*, dále *pobývat, pobyt*.

O rozdílnosti spojení *v internátě/internátu* – *na internátě/internátu* můžeme uvažovat jen ve významu prostě místním, např. *nacházet se, být, stát v internátě* (uvnitř) – *na internátě* (ve smyslu na střeše). Jinak jsou tyto výrazy významově rovnocenné, také ve spojení s přívlastky.

3.4. Leták

Počet nalezených kwiců: 144

Předložka v

1. K čemu se fráze pojí

a) Slovesa

11x *psát (se)*

10x *uvést co*

5x *být*

3x *dočíst se, nabízet co, najít co, vyzývat*

2x *napsat, pohrozit čím, propagovat, pustit se do čeho, stát, získat co*

1x *číst co, deklarovat, diskutovat, dostat co, dozvědět se co, chybět, instruovat o čem, jmenovat, kritizovat co, mít co, nadhodit co, nakreslit, nalézt co, narazit na co, navodit co, objevovat se, odvětit, opakovat co, otisknout, označovat koho, oznamovat, pomlouvat, popsat, poskytovat co, proběhnout, specializovat se na co, stát, trumfovat se v čem, tvrdit, věnovat co, vidět co, vysvětlovat co, využívat co, zajistit co, zaměřovat se na co, zamlčet co, zaujímat co*

b) Podstatná jména

1x *instrukce, kategorie, popis, zvolání*

c) Přídavná jména

1x *nabídnutý, proklamovaný*

2. Přívlasky

7x *svůj*

5x *příbalový, reklamní*

3x *propagační (+1x jakýsi propagační), přiložený*

2x *informační (+1x pravidelný informační, oficiální informační), jeden, svůj předvolební, volební (+1x volební programový), předvolební + váš předvolební*

1x *akční, antiekologický, četný, informativní, můj, náborový, nechutný, připravený, stručný, tento, turistický*

Předložka na

1. K čemu se fráze váže

a) Slovesa

4x *stát, uvádět (se)/uvést (+1x mít uveden)*

3x *napsat, objevovat se, uvádět (se)*

2x *být, mít co, přechíst si co, ptát se*

1x *anoncovat, dělat co, hlásat co, najít co, namnožit co, napsat co, představovat, skvět se, uplatnit se, věřit čemu, vyhlídnout si co, vylíčit, vyskytovat se, vytisknout, zjistit si co*

b) Podstatná jména

1x *informace, oddíl, řeč, text, tvář, varování, vypočítávání čeho*

c) Přídavná jména

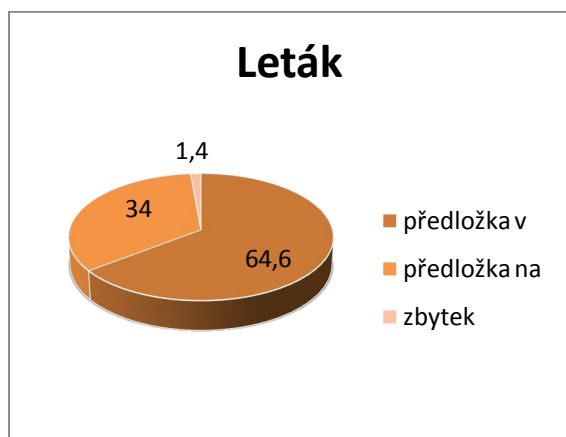
1x *uvedený*

2. Přívlastky

3x *předvolební, příbalový, reklamní*

2x *propagační*

1x *jistý anglický, masivně šířený, náborový, svůj předvolební, pouhý, všečen, známý*

Graf 4: Procentuální zastoupení předložek *na* a *v* ve spojení se substantivem *leták*. Celkový počet výskytů s předložkou *v* je 64,6 %, výskytů s *na* je 34 % a 1,4 % zbytek.

Graf 4 ukazuje výsledné počty výskytů substantiva *leták* ve spojení s předložkou *na* – 34 % a *v* – 64,6 %. Z uvedených sloves, na která se fráze vážou, a přívlastků v nich obsažených není významový rozdíl tak zřetelný, nicméně jistou rozdílnost ve spojeních s předložkami zde najdeme. Podle korpusových dokladů v případě výrazu *v letáku* hovoříme o důležitých, základních informacích v letáku uvedených nebo-li o tom, co se tam můžeme dočíst nebo co se tam píše. Spojení s *na* naproti tomu vyjadřuje přítomnost informací sekundárních, zejména vizuálních – obrázků, fotografií.

Vzhledem k povaze denotátu tohoto jména můžeme jinak považovat spojení *v letáku* – *na letáku* za významově ekvivalentní. Rovněž po připojení přívlastků se na významu obou spojení nic nemění, běžně můžeme říci *být na informačním/propagačním letáku* – *být v informačním/propagačním letáku*.

3.5. Lodička

Počet nalezených kwiců: 127

Předložka v

1. K čemu se váže celá předložková fráze:

a) Slovesa

13x *plout/připlout*

1x *odplouvat*

1x *brouzdat, cestovat, poslat koho, postrčit koho, přijít, sedět*

b) Podstatná jména

1x *provazochodectví, sedátko*

2. Přívlasky

2x *malá*

1x *jakási, ozdobná, rákosová, tak miniaturní vratká*

Předložka na

1. K čemu se váže celá předložková fráze

a) Slovesa

6x *jezdit*

5x *projet se/projíždět se*

4x *být*

2x *muset (+0), objevovat co + objevovat se, svézt se, vozit koho*

1x *být příjemné, dostávat se čeho, navažovat, prchnout, pustit se do čeho, rozházet koho, sedět, ukázat koho, válet se, vidět koho, vyplouvat, vyprávět co, zachraňovat, zarybařit si*

b) Podstatná jména

6x *projížďka*

2x *plavba, stařík*

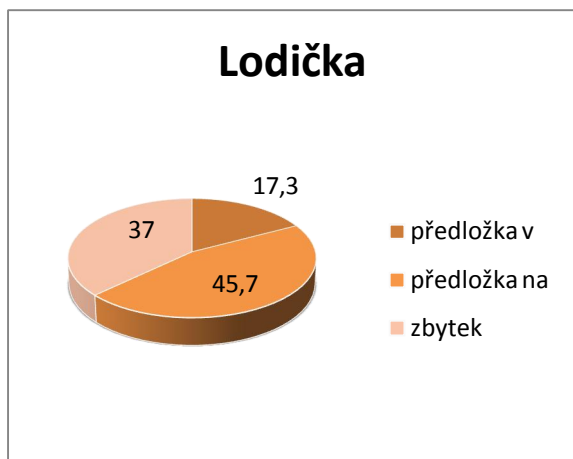
1x *doprava, jízda, lebka, odpoledne, pasažér, převážení, rybář, učedníci, vyjížd'ka*

c) Přídavná jména

1x *namontovaný, projíždějící se*

2. Přívlasky

1x *malá, ta, vypůjčená*

Graf 5: Procentuální zastoupení předložek *na* a *v* ve spojení se substantivem *lodička*. Celkový počet výskytů s předložkou *v* je 17,3 %, výskytů s *na* je 45,7 % a 37 % zbytek.

U tohoto slova bylo vypuštěno množné číslo – případ *v lodičkách* ve významu dámských bot. Vzhledem k nízkému počtu dokladů to nebylo obtížné. Graf 5 ukazuje výraznou převahu předložky *na* ve spojení se substantivem *lodička* celkem ve 45,7 %, oproti tomu *v* pouze v 17,3 %. Celkově je zde malé množství sloves, na která se spojení váže, zejména u předložky *v*. Pojí se s ní však výhradně slovesa s kořenem *plout* (přijatelné by pro jazykové uživatele bylo i *na*). Téměř všechna ostatní slovesa se spojují s *na*. Substantivum je velice zřídka rozvíjeno přívlastkem, nevyskytují se zde skoro žádné.

Podobně jako u jména *člun*, také v případě *lodičky* předpokládáme drobný rozdíl při užití předložek pro význam vnitřku (*v lodičce*) nebo vnějšku (*na lodičce*). Pokud bychom chtěli vyjádřit význam prostředku, můžeme použít obě varianty *projížděli jsme se v lodičce* – *na lodičce*.

3.6. Ohniště

Počet nalezených kwiců: 125

Předložka v

1. K čemu se váže fráze
  - a) Slovesa

3x *praskat*

2x *hořet, hrabat čím + hrabat se, plápolat, udržovat co*

1x *být, čadit, dotknout se, ležet, nechat co, objevit se, planout, probíhat, prohrábnout co, rozdělat co, rozfoukat co, rozhořet se, setrvat, spát, stát, uchovat co, umístit, upálit koho, uskutečňovat se, uvidět co, vypalovat co*

b) Podstatná jména

7x *spalování čeho*

4x *teplota*

3x *teplo*

2x *kámen, oheň, poměry, uhlíky*

1x *dříví, jiskra, jurta, polena, třídění, uhlí, vzduch, zář*

c) Přídavná jména

1x *rozevřený*

2. Přívlasky

5x *fluidní*

1x *domácí, hliněné, granulační, obvyklé, kotlové, nesmírné dohořívající, nedbale ohražené, otevřené*

Předložka na

1. K čemu se celá fráze váže

a) Sloveso

8x *připravít/připravovat*

7x *vařit (si)*

2x *být, dusit co, hořet, mít co, rozdělovat co/rozdělat co, spalovat stát*

1x *dělat co, grilovat co, ležet, mít podíl, najít co, opékat, pálit co, plápolat, plynout, praskat, rozpálit, smažit co, spálit co, topit, ubýt, válet se, vystavět co, zůstat, zůstavit co*

b) Podstatné jméno

1x *cihla, dřevo, uhlí*

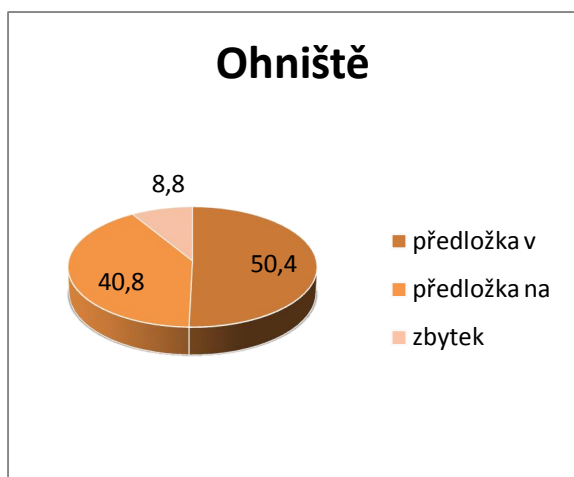
c) Přídavné jméno

1x *postavený, připravovaný*

2. Přívlastky

7x *otevřené (+ 1x velké otevřené, zvýšené otevřené)*

1x *cihlové, hliněné, improvizované, malé, staré + toto staré, pilotní tlakové fluidní, provizorní, rozmarné, velké*

Graf 6: Procentuální zastoupení předložek *na* a *v* ve spojení se substantivem *ohniště*. Celkový počet výskytů s předložkou *v* je 50,4 %, výskytů s *na* je 40,8 % a 8,8 % zbytek.

U substantiva *ohniště* se vyskytují spojení s *v* v 50,4 % a *na* ve 40,8 %, což ukazuje graf 6. Jeví se zde zajímavá významová odlišnost. Slovesa, na která se váže fráze s předložkou *na*, mnohem více implikují prostředek – *připravit si (jídlo)*, *opékat*, *grilovat*, *dusit co na ohništi*. Z přívlastků je zde nejčastější *otevřené* vyjadřující neuzavřenost, neohraničenost prostoru, což je jeden z významů předložky *na*, o kterém jsme hovořili v první kapitole.

Spojení s *v* se naproti tomu více týká samotného ohně nebo procesu pálení něčeho – *praskat*, *hořet*, *spalování* apod. Vyjadřují uzavřenost ohniště, jeho ohraničení, prostor, kde hoří oheň.

Mohli bychom běžně říci *na ohništi praskal oheň* či *dřevo hořelo na ohništi*, to se zdá být přijatelné, zde můžeme považovat *na ohništi* – *v ohništi* za ekvivalentní. Nevadilo by ani spojení *dřevo už bylo připravené na ohništi* (samozřejmě nikoliv jako pokrm, ale k pálení nebo zatápění). Avšak poněkud divně působí výraz *maso opečeme v ohništi* (to by znamenalo, že by se maso muselo zahrabat do uhlíků).

3.7. Seznam

Vzorek: 250 náhodných kwiců

Původní počet nalezených kwiců: 1780

Předložka v

1. K čemu se celá fráze váže

a) Sloveso

28x *být*

14x *uvést co*

9x *najít co*

7x *zapsat*

5x *figurovat*

2x *vybrat co*

1x *číst, dopátrat se koho, evidovat, existovat, chybět, mít co, nacházet se, objevit se, označit, postupovat, poznamenat co, prezentovat se, rozlišovat co, scházet, skloňovat koho, specifikovat se, uplatňovat co, vést, vidět co, vyhledat, zalistovat, zveřejnit*

b) Podstatná jména

3x *jméno*

1x *číslo, evidence, listování, lustrace, místo, oblast, označení, položka, pořadí, údaj, vyhledávání čeho, zmínka o kom*

c) Přídavná jména

1x *registrovaný, uvedený, zapsaný*

d) Příslovce

1x *blíže*

2. *Přívlastky*

16x *telefonní (+ 1x atlantský telefonní)*

3x *místopisný, tento*

2x *Cibulkův, první*

1x *dnešní, dolní, evangelní, Indikativní, jeho, její, klatovský, londýnský, následující komentovaný, památkový, předběžný, předložený, referenční, seržantův, státní, svůj, takzvaný americký Nielsonův, ten váš, úplný, volební, zveřejněný*

Předložka na

1. K čemu se fráze váže

a) Slovesa

46x *být*

9x *ocitnout se*

8x *figurovat*

7x *objevit se*

5x *najít, uvádět/uvést koho/co,*

4x *chybět, zapsat,*

3x *stát, zaujmout/zaujímat co*

1x *odškrtat si co, skončit, šokovat, vést si jak, vidět co, vyjít, vyskytovat se, zabodovat, zahlédnout koho, zavést, zbývat, zůstávat*

b) Podstatná jména

1x *jméno, konkurence, místo, oběť, odpad, památka, položka, potřeba čeho, předměty, stránka, žena*

c) Přídavná jména

3x *zapsaný*

2x *uvedený*

1x *registrovaný*

d) *Zájmena*

1x *ten*

e) *Číslovky*

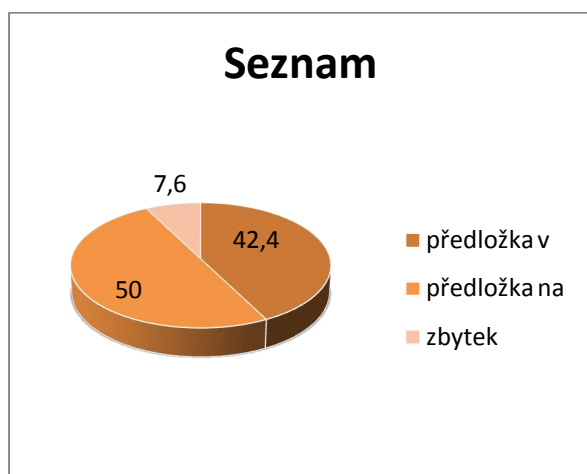
1x *první*

2. Přívlasky

3x *jeho, náš*

2x *americký, černý, oficiální, svůj, ten, tento*

1x *dlouhý, Kašákův, labouristický, maturitní, můj, ostatní, první, předběžný, předem
vydaný, původní, stejný, tajný, tento skutečně prestižní, uvedený, Váňův, váš,
washingtonský černý, zakázaný, zelený, zvláštní*

Graf 7: Procentuální zastoupení předložek *na* a *v* ve spojení se substantivem *seznam*. Celkový počet výskytů s předložkou *v* je 42,4 %, výskytů s *na* je 50 % a 7,6 % zbytek.

Graf 7 představuje četnost předložek ve spojení s lexémem *seznam*. Celých 50 % dokladů se pojí s předložkou *na* a 42,4 % s *v*. Ukazuje se výrazná rozdílnost mezi předložkami – u *v* je to četný výskyt přívlasku *telefonní*, tedy *v telefonním seznamu*. Tento výraz představuje ustálené spojení, naproti tomu *na telefonním seznamu* zrovna nepatří mezi běžně užívané obraty.

Slovesa jsou u obou předložek téměř vyrovnaná – *figurovat, zapsat co, uvést co*, u frází s *na* se přeci jen o něco častěji vyskytuje sloveso *být*. Se slovesem *být* se obvykle pojí obě předložky, výrazy *být v seznamu* a *být na seznamu* můžeme považovat za ekvivalentní. Stejně bychom takto mohli klasifikovat vazbu obou frází na výše zmíněná slovesa. Podstatná jména v případě spojení s *v* se zdají být odborné výrazy (*položka, údaj, evidence*) a mohla by naznačovat úřední charakter seznamu.

3.8. Škola

Vzorek: 250 náhodných kwiců

Původní počet nalezených kwiců: 9 545

Předložka v

1. K čemu se váže fráze

a) Slovesa

7x *být*

6x *mít co/koho*

5x (*na*)*učit se*

4x *strávit co*

3x *říct*

2x *jít komu, konat se, slýchat/slyšet, (s)končit, uskutečnit se, zajímat koho*

1x *bavit koho co, být jaký, být nutný, dát za co, dělat co, domluvit se, dřít, hodnotit, hovořit čím, chybět, líbit se komu, memorovat se co, narazit na koho, objevit se, odehrávat se, opisovat, otloukat o hlavu komu co, pobývat, podařit se, pochlubit se komu, pochytit co, pořádat co, používat co, potkat koho, pozvat koho, pracovat, probíhat, představit se, překonat co, přesvědčit se o čem, rozvíjet co, řešit co, sedět, setkávat se, soutěžit, spát, studovat, šikanovat koho, tahat koho, udávat, ukázat se, uložit co, umístit co, uzavřít s kým co, vycházet vstříc komu, vypravovat komu co, vyřídit komu co, vystřídat se, vyučovat, vzdělávat, vzít co, zadržovat koho, zahrnovat koho čím, zahynout, zalézat kam, známkovat, ztratit co, zůstat, zvládnout co*

b) Podstatná jména

2x *den, docházka, situace, učitelka*

1x *absence, aktivita, angličtina, asistent, církev, činnosti, dění, dřina, hodiny, hospodářka, jev, chování, místo, návštěva, nepřítomnosti koho, neshody, podmínka, projekt, prospěch, rozšíření čeho, schůzka, sklep, stavba čeho, úspěch, výsledky, výstava, zakázka, židle*

2. Přívlasky

9x *mateřská*

7x *základní*

2x *místní (+ místní základní, místní mateřská), obecná*

1x *daná, dívčí, dosud neexistující, egyptská písarská, fotbalová, jejich, jezdecká, jiná, která, latinská, mezinárodní, mnohá, nejlepší, nová, plavecká, sokolovská základní stejná, specializovaná, svá stará, státní, ta líbezná maličká, třebská základní, umělecká, víceletá střední, vzorová, zvláštní, žacléřská*

Předložka na

1. K čemu se váže fráze

a) Slovesa

7x *studovat (co)*

5x *být*

4x *učit*

2x *čekat koho, číst, mít co, přednášet, vyučovat*

1x *bavit koho, cvičit, distribuovat co, doprovázet koho, fotit koho, natočit co, používat co, praktikovat co, propadnout z čeho, rodit, shánět co, školit se, tvořit co, umožnit komu co, uspět, vidět co, vyhnout se komu, vyjet kam, vykřiknout, vypuknout, využívat co, založit co, zavést co, získat co, zmocnit se koho, zrealizovat co, zvolit koho čím*

b) Podstatná jména

12x *studium*

5x *vzdělání/vzdělávání*

3x učitel, výuka

2x praxe

1x cvičení, činnost, den, docent, hodina, komunikace, kroužek, kurz, maturita, měsíc, místo, pěstování čeho, poradce, působení, ročník, sport, sportování, stupeň, školák, úřednice, výměna čeho, zkouška, žák

2. Přívlastky

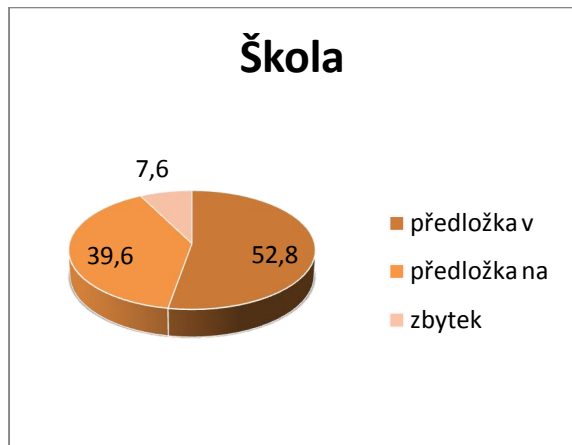
25x vysoká (+ 1x bratislavská vysoká, jednotlivá vysoká, různá vysoká)

13x střední (+1x místní střední, rozdílná střední)

12x základní (+1x Masarykova základní, venkovská základní)

2x mnohá, základní umělecká, naše + naše vysoká, nižší + nižší střední

1x bratrská, česká, dominikánská biblická, důstojnická, jazyková, malá, mezinárodní, nejnižší, nějaká, některá, obchodní, policejní, právnická, soukromá, speciální, tato, vesnická, všechny, výtvarná, zdravotní, zdravotnická, zmíněná, žádná

Graf 8: Procentuální zastoupení předložek *na* a *v* ve spojení se substantivem *škola*. Celkový počet výskytů s předložkou *v* je 52,8 %, výskytů s *na* je 39,6 % a 7,6 % zbytek.

V grafu 8 vidíme počet předložek *v* ve spojení se jménem *škola*, což je v 52,8 %, zatímco předložka *na* jen v 39,6 %. U tohoto substantiva se projevuje opravdu značná rozdílnost v užití předložek, což můžeme vidět v první řadě na přívlastcích. Předložka *na* se ve srovnání s *v*, která se pojí s přívlastkem *mateřská*, příp. *základní*, vyskytuje jednoznačně ve spojeních, kdy hovoříme o škole střední a vysoké, občas také základní.

S tím úzce souvisí i pojící se další slova poukazující na „vyšší“ školství – *studovat, učit, přednášet, studium, vzdělání, výuka, praxe, docent, působení*, atd.

Zde nalézáme potvrzení teze o profesionálním působení někoho *na škole*, nebo oproti tomu je někdo *ve škole* jako žák, učí se tam, tráví tam nějakou dobu apod. Sotva kdy zaslechneme, že někdo *vyučuje, přednáší ve škole*, natož pak ve spojení s přívlastkem *ve vysoké škole* nebo *ve střední škole*. Tyto obraty bychom mohli označit přímo za nepřijatelné, stejně tak by neodpovídalo našemu povědomí vyjádření *pracuje na mateřské škole*.

3.9. Tvář

Vzorek: 250 náhodných kwiců

Původní počet nalezených kwiců: 4 766

Předložka v

1. K čemu se fráze váže:

a) Slovesa

10x *mít co*

8x *vidět co*

7x *zračit se*

6x *být jaký, objevit se*

5x *číst co*

2x *pohnout se, zrudnout, hledat co, odrazit se/odrážet se*

1x *být, být znát, blednout, mihnout se, mizet, nesouhlasit, nosit co, ocitnout se, pálit, pátrat, potměnět, povolit, prozrazovat, rozeznat co, spatřit co, tříštit se, udělat se, vypadat jak, zacukat, zápasit, zbrunátnět čím, zet*

b) Podstatná jména

14x výraz

4x úsměv

3x vrásky

2x rysy, úšklebek

1x *bahno, barva, citlivost, napětí, nenávisť, očekávání, oči, smutek, škleb, úleva, únava, ústa, úžas, záchvěv, záškub, zmatek, znamínko, zobrazení čeho*

c) Přídavná jména

1x *brunátný čím, vepsaný, zaražený*

2. Přívlastky

15x *jeho*

7x *její*

2x *osmahlá, ženina, kamenná*

1x *bledá, Dunlapova, jeho asketická, jeho nadouvající se, jejich, jejich uzavřená, levá, Maigretova, má, mladíkova, ředitelova, slídilská, snědá, ta krásná, tvá, zamračená*

Předložka na

1. K čemu se fráze váže

a) Sloveso

15x *objevit se*

12x *mít co*

8x *vyvolat co (úsměv)*

6x *vidět co*

5x *cítit co*

3x *spatřit co*

2x *být znát, dělat se, hrát, polechtat koho, rozhostit se, vidět co, vyloudit co/ vyluzovat co*

1x *dotýkat se koho, kreslit co, odečíst, pálit, perlit se, podepisovat se, pohasnout, pohrávat, proměnit se v co, prozrazovat, rodit se (úsměv), rozkvést (úsměv), rozlít se, rozzářit se,*

spatřit, téct, učit se, ulpět čím, zahlédnout co, zachovat co (úsměv), zračit se, zazářit, zvýrazní se

b) Podstatná jména

9x *úsměv*

7x *výraz*

2x *jizva, maska, poprašek čeho, skvrny*

1x *červeň, dech, grimasa, kapka, koutek, lalok, odlesk, punčocha, rty, růže, slza, strach, škrábanec, šrám, vráska*

2. Přívlastky

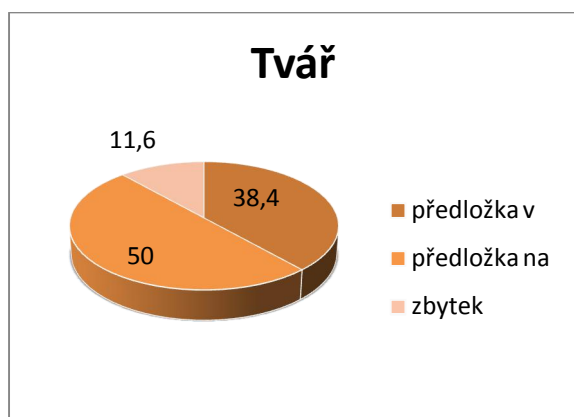
12x *jeho*

6x *její*

5x *jejich*

2x *pravá, má*

1x *bledá, drobná, Charlesova, Chetova, Iversonova, jeho neoholená, jeho opálená, její přihlouplá, její rozkošná, knihovnickova, levá, otcova, sestřina, vpadlá, všechny*

Graf 9: Procentuální zastoupení předložek *na* a *v* ve spojení se substantivem *tvář*. Celkový počet výskytů s předložkou *v* je 38,4 %, výskytů s *na* je 50 % a 11,6 % zbytek.

Jak ukazuje graf 9, hojněji je u substantiva *tvář* zastoupeno *na*, a to v 50 %, předložka *v* naproti tomu pouze v 38,4 %. U obou předložek se v případě lexému *tvář* vyskytují poměrně stejná slova, hlavně slovesa (*mít co, vidět co, objevit co*). U spojení s *v* však častěji hovoříme o pocitech, které se *ve tváři* objevují mnohem více. Dokládají to

i slovesa jako *zračit se, být jaký, číst co, blednout, potemnět, zbrunátnět* (poslední tři jmenovaná navíc vyjadřují změnu stavu), dále substantiva *barva, napětí, nenávist, očekávání* a přívlastky *bledá, asketická, sudilská* vyjadřující vnitřní emoce. Obraty *ve tváři byla bledá* nebo *ve tváři se mu zračí nenávist* jsou zcela běžné, ve spojení *s na* by však působily nepříjemně.

Výrazy *s na* spíše vyjadřují fyzickou podobu tváře – viz substantiva *jizva, skvrna* a přívlastky *neoholená, opálená, vpadlá*. Nejčastěji se také u těchto spojení mluví o úsměvu. Ovšem v běžné řeči můžeme slyšet *měl jasný úsměv ve tváři*, na tom neshledáváme nic nepatřičného. Zde bychom mohli navzdory výsledkům hovořit o rovnocennosti obou spojení.

3.10. Ubytovna

Počet nalezených kwiců: 294

Předložka v

1. K čemu se celá fráze váže

a) Slovesa

19x *bydlet*

6x *přespat, ubytovat se*

5x *žít*

3x *být, spát, strávit co*

2x *najít co, seznámit se/seznamovat se, (u)hořet, vzniknout, zatknout koho, zavádět/zavést koho/co, zůstat*

1x *akceptovat, dojít k čemu, hledat koho, chystat se na co, kouřit, kšeftovat s čím, nadýchat se čeho, nalézt co, navštívit koho, obsazovat co, ocitnout se, odcizit co, odpočítávat co, panovat, pátrat, platit za co, pokračovat, pracovat, přidělit komu co, přijímat co, rezervovat co, rozvalovat se na čem, růst, rvát se, říct, setkat se, stát se, stlát co, stravovat se, stýskat se komu, tísnit se, ubytovat, uklízet co, usnout, vtrhnout kam, vybrat koho,*

vypuknout, vyskytovat se, vysoukat se z čeho, vystartovat proti komu, zakotvit, zaútočit na koho, zavraždit koho, zavřít, zlít se, znát koho

b) Podstatná jména

7x ubytování

4x pokoj

3x lůžko

2x místo, přístřeší, stravování

1x bydlení, hádka, nájem, nocování, palanda, přenocování, razie, recepční, situace, soused, straka, vandalizmus, vražda, zardoušení, život

c) Přídavná jména

1x ukrytý

2. Přívlasky

7x turistická

5x levná

3x mládežnická, místní (+ místní sociální, místní horská)

2x jedna, jejich, městská, psí, dvě + dvě parlamentní,

1x bývalá, československá, četná, čínská, dnešní mládežnická, firemní, charitní, improvizovaná, jedna sportovní, jednopatrová, jeho, kněžská, kvalitní turistická, liberecká, manželská, nedaleká, nejslavnější česká, některá, nevlídná, nová, novoborská, obrovská, ostravská, podniková, posádková, přísnější, současná vojenská, společná, stejná, šerá, takzvaná dřevařská, téměř prázdná, vězeňská, vlhká, vojenská, vysočanská, ubohá, zanedbaná, zmíněná, žádná, žebrácká

Předložka na

1. K čemu se váže fráze

a) Slovesa

20x bydlet

10x být

5x žít

2x mít koho/co, najít koho, spát/spávat, zůstat, ubytovat (se)

1x bodnout koho, čekat koho, dělat co, dojít k čemu, hledat co, hlídat, chrápat, ležet, napadnout koho, nechat co, nocovat, objevit co, obývat co, platit, pouštět co, prohledat co, přespát, přežívat, ptát se koho, seznámit se s kým, skončit, stát se, strávit co, učinit co, uvidět se, vařit, viset, vracet se k čemu, vyhledat koho, vyprávět komu, zabydlovat se, zadržet koho, zemřít, znát co, zneužívat koho

b) Podstatná jména

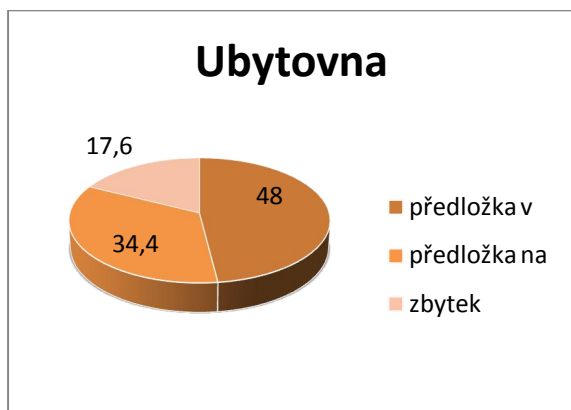
2x návštěva, pokoj, ubytování

1x apartmá, bydliště, hádka, léta, nájemné, nářek, nocleh, otravování koho, podmínka, pokojík, postel, požár, ráno, topení, vaření

2. Přívlastky

2x všechny, podniková + taková podniková

1x divadelní, hromadná, hotelová, jakási, jeho, každá, opuštěná, provizorní, sociální, svá, vysokoškolská, zaměstnanecká, ženská

Graf 10: Procentuální zastoupení předložek *na* a *v* ve spojení se substantivem *ubytovna*. Celkový počet výskytů s předložkou *v* je 48 %, výskytů s *na* je 34,4 % a 17,6 % zbytek.

Podle výsledků zobrazených v grafu 10 se jméno *ubytovna* pojí s *v* ve 48 % případů, zatímco s *na* jen u 34,4 %. U tohoto substantiva se vyskytují počtem i významem stejná slovesa. Ve spojení s předložkou *v* nalezneme větší množství přívlastků, stejně jako u substantiva *internát*. Přívlastky vyjadřují typ ubytovny – např. *mládežnická*, *vojenská*, *turistická* a také její podobu: *vlhká*, *zanedbaná*, *ubohá*, *nevlídná*.

U této předložky jsou také četná slovesa *přespat* a *ubytovat se*, která nesou význam krátkodobého pobytu, což by se více čekalo u předložky *na* (srov. Internetová jazyková příručka). Očekávané spojení by tedy bylo *přespal na ubytovně*, nicméně podle výsledků je tento výraz ekvivalentní se zcela přijatelným obratem *přespal v ubytovně*. Významové rozlišení opět lze předpokládat v případě lokace: *nacházet se, být na ubytovně – v ubytovně*.

3.11. Učiliště

Počet nalezených kwiců: 149

Předložka v

1. K čemu se fráze váže

a) Sloveso

6x *mít co*

5x *být*

4x *připravovat se*

3x *pracovat*

2x *konat se, působit, vytvářet co, vyučit se, vzniknout*

1x *bydlet, čekat koho, dát komu co, hlásit se na co, nechat se buzerovat, nabízet co, nalézt co, naplnit co, ostříhat se, projít čím, prožít co, učit, učit se čemu, udržet co, uložit, uskutečnit se, vést co, vyučovat čemu, začít s čím, zahájit co, zapomínat co*

b) Podstatná jména

7x *příprava*

5x *vzdělávání*

3x *výchova*

2x *výcvik*

1x *činnosti, firma, lapka, místo, nástroj, obor, působnost, rok, schody, skupina, směr, studium, tlak, třída, učednice, voják, zkouška, změna*

2. Přívlasky

20x *střední odborné*

9x *odborné + běžné střední odborné + sousední odborné + zvláštní odborné*

2x *vojenské*

1x, *bývalé, hornické, hudební, kadeřnické, kadetní, klasické, litovelské, mostecké, nacionálněsocialistické, naše, některé, písecké, podobné, sklářské, slovanské, střední technické, svitavské, šest jihočeských, tamto, telčské, toto, vojenské zpravodajské, vyšší letecké, zemědělské*

Předložka na

1. K čemu se fráze váže

a) slovesa

4x *být, studovat, učit co*

3x *pracovat*

2x *působit, setkat se s čím*

1x *činit co, dostat se do čeho, dostat se k čemu, líbit se komu, mít co, moci činit, ověřit si co, probíhat, provádět co, přednášet co, převažovat, přicházet v úvahu, řešit, sprátnelit se, školit se, učit se, účastnit se, vidět co, zajít kam, získat co*

b) podstatná jména

3x *studium, obor*

2x *profesor, učitel*

1x *dva járy, hala, místo, mistr, nábor, nepochopení, situace, stipendista, ročník, výchova, vyučování, výuka*

c) přídatná jména

1x *shromážděný*

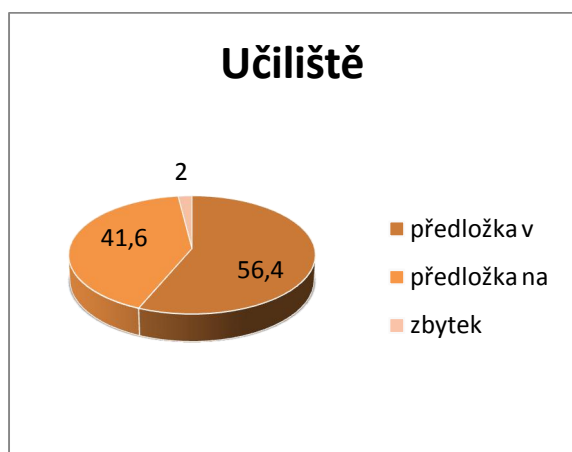
2. Přívlastky

6x *odborné, střední odborné, nejmenované střední odborné, některé odborné, některé střední odborné,*

3x *jezuitské*

2x *polygrafické + střední polygrafické*

1x *brněnské kněžské, české, české vysoké, devět zdejších, divadelní, dominikánské bohoslovecké, hornické, jednotlivé, jihlavské jezuitské, misijní, místní, naše, nejvyšší umělecké, plavební, profesní, regionální, rybářské, stavební, strojírenské, to, toto, vimperské, Vránkovo, všechny, vysoké vojenské, zahradnické*

Graf 11: Procentuální zastoupení předložek *na* a *v* ve spojení se substantivem *učiliště*. Celkový počet výskytů s předložkou *v* je 56,4 %, výskytů s *na* je 41,6 % a 2 % zbytek.

V grafu 11 vidíme četnost výskytu jednotlivých předložek ve spojení s lexémem *učiliště*. Silně zde převažuje *v* – celkem 56,4 %, *na* jen ve 41,6 %. U obou předložek se vyskytují některá shodná slovesa, např. *být, pracovat, působit v učilišti – na učilišti*. Tyto případy můžeme hodnotit jako rovnocenné, přesto výraz *působí, pracuje v učilišti* ze stanoviska učitele zní poněkud archaicky a přednost bychom zde dali nejspíš „profesnímu“ *na*. Podobně se u předložky *na* vyskytují substantiva jako *studium, obor, profesor, učitel*, tak jako u lexému *škola*.

Ve spojení s oběma předložkami převažuje přívlastek *odborné* nebo *střední odborné*, avšak výraz *ve středním odborném učilišti* evokuje více význam „uvnitř budovy“ v porovnání s *na středním odborném učilišti*. Tato spojení proto nemůžeme považovat za

jednoznačně ekvivalentní. Jasnou rozdílnost však můžeme opět hledat ve významu místním, kdy by *v učilišti* a *na učilišti* znamenalo opozici „vevnitř“ a „na povrchu“.

3.12. Ulice

Vzorek: 250 náhodných kwiců

Původní počet nalezených kwiců: 16 513

Předložka v

1. K čemu se celá fráze váže:

a) Slovesa

11x stát

6x být

4x bydlet, dojít k čemu

3x nacházet se, potkat koho, (u)vidět koho/co

2x čekat na koho/co, najít co, počítat s čím, sídlit, uskutečnit se, zaparkovat

1x brousit, být jaký, být vidět, být vystavěn, díť se, dopadnout koho, hrát, konat se, kvést, ležet, mít co, objevit se, poškodit co, povolit co, probíhat, prodávat co, protestovat, provádět co, předvádět co, přepadnout koho/co, přivítat koho, rozpadat se, shořet, ukrást co, viset, vniknout od čeho, všimnout si čeho, vybudovat co, začít, zachovat se, zmizet, zřítit se, zůstat

b) Podstatná jména

18x dům

4x byt

3x škola

2x centrum, galerie, oddělení

1x agentura, areál, bar, budova, butik, cukrárna, družstvo, firma, garáž, hala, honička, hřbitov, hřiště, kamera, kino, klub, klubovna, krátek, místo, motorka, nepořádek, obchod, odpočívárna, osvětlení, palác, parkoviště, penzion, podnik, pohyb, pozemek, plynovod, prodejna, prostor, provozovna, radnice, reálka, rozvod, sklad, sklep, služebna policie, socha, stanice, stoka, tramvaj, trať, vraždění, výluka, zastávka, zed'

Předložka na

1. K čemu se fráze váže:

a) Slovesa

3x být, potkat koho, stát

2x mít co, najít co, ocitnout se, slyšet co, zastavit

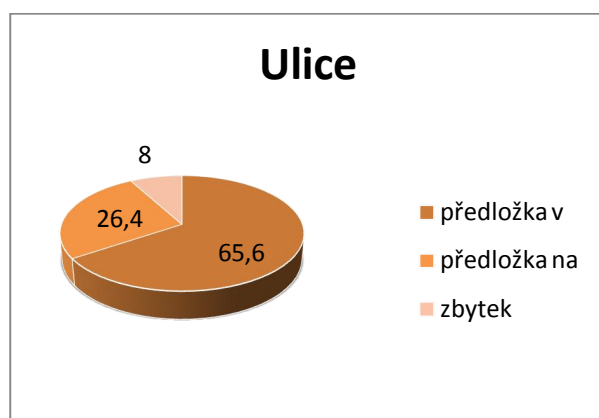
1x bavit, být vidět, dít se, dokázat co, držet se, ječet, krást, kreslit, lelkovat, muzicírovat, pěstovat co, pohybovat se, postávat, poznávat koho, projevovat se, rozeznít, setkat se s kým, sídlit, sloužit, stát se, šít, učit se čemu, uskutečnit se, uvidět koho, vyhlédnout si co

b) Podstatná jména

1x areál, budova, bytovka, centrum, dům, dvůr, hospoda, hospůdka, hotspot, kinečko, loučení, místo, obchodní akademie, objekt, památník, prodejna, reklama, sirotčinec, škola, továrna, výluka

c) Přídatná jména

1x pohozený

Graf 12: Procentuální zastoupení předložek *na* a *v* ve spojení se substantivem *ulice*. Celkový počet výskytů s předložkou *v* je 65,6 %, výskytů s *na* je 26,4 % a 8 % zbytek.

Graf 12 představuje zastoupení předložek ve spojeních se substantivem *ulice*. Také zde se vyskytuje předložka *v* v převládajících 65,6 % dokladů a *na* v pouhých 26,4 %. U tohoto lexému neuvádíme analýzu přívlastků, neboť všechny tvoří vlastní název ulice a nelze v nich vysledovat žádné obecné zákonitosti, které by na volbu předložky měly vliv.

Ve spojeních s oběma předložkami najdeme shodná slovesa – *být, stát, potkat koho*. U předložky *v* je jich větší počet. Tyto výrazy můžeme považovat za rovnocenné. Z dokladů korpusu však vyplývá, že na preferenci předložek ve spojeních se slovesy *stát* a *být* má vliv to, zda hovoříme o člověku – pak použijeme *chlapec stál, byl na ulici* (nepřijatelné se nám však nezdá ani *stál, byl v ulici*), nebo zda hovoříme o neživé budově – *dům, obchod stál, byl v ulici*. Zde už ovšem nepříjde v úvahu spojení s předložkou *na*.

Velká většina podstatných jmen se pojí s *v*, jsou to především substantiva označující budovy nacházející se v prostředí ulice jako *dům, byt, škola* apod.

3.13. Zahrada

Vzorek: 250 náhodných kwiců

Původní počet nalezených kwiců: 3911

Předložka v

1. Vazba nejčastěji na tato slova:

a) Slovesa

10x *být*

4x *pěstovat co*

3x *procházet se, zůstat*

2x *být kým, růst, sebrat co, zmizet, žít, pohřbít koho*

1x *být k čemu, být k vidění, čekat, dojít k čemu, dozrát, dupat po čem, hrabat, hrát co, chránit co, klečet, klokotat, mít udělané, nacházet se, najít co, natrhat co, nechat co,*

odebrat co, odehrát se, odpočívat, oschnout, ozdobit, pást se, pomoci, pomyslet si, postavit co, potkávat se s kým, pracovat, probíhat, projevovat se, provozovat co, předvádět co, přijít si na své, připadat si, přistát, rozkvétat, rozžnout co, rýt, říct komu co, schovat se, slyšet co, stát, stát se, strávit co, uchovat co, vidět co zdát se, volat k čemu, vylíhnout se, vysazovat co, výskat, vyvíjet se, vypadat jak, vyvazovat co, vzniknout, vztyčit co, začít s čím, zahlédnout koho, zahrabat co kam, zakončit co, zapečetit co, zaparkovat, zařídít komu co, zaujímat co, zavonět, zlikvidovat koho, zvolit si koho

b) Podstatná jména

17x *Ordinace* (v růžové zahradě – televizní seriál)

3x *domek*

2x *keř, rostlina*

1x *altánek, dozor, hlas, hody, hvězdička, jaro* (skladba B. Martinů „Jaro v zahradě“), *křovina, květina, materiál, objev čeho, odpoledne, pavilon, pozornost, práce, procházka, představení, rozmístění čeho, senzor, stan, stanoviště, terasa, únor, veterinář, vila, voda, využití čeho, vztah, zpěv, zvíře, žena*

c) Přídavná jména

1x *nainstalovaný, strávený, umístěný, uskutečněný, vysazený, vzácný, zakopaný*

d) Zájmena

1x *kdo*

2. Přívlasky

18x *růžová*

10x *zoologická* (+ 3x *pražská zoologická*, 1x *hodonínská zoologická*, *místní zoologická*, *olomoucká zoologická*)

4x *zámecká*

3x *botanická* (+ 1x *několik botanických*, *pražská botanická*, *trojská botanická*)

- ostatní zejména označení druhu zahrad, např. 1x *anglická, muzejní, okrasná, rajská, užitková, věžeňská, zelinářská, zimní*, atd.
- dále podoba zahrad: 1x *dlouhá, menší, oplocená, přilehlá, temná, tmavá, velká, zadní*,
- zřídka zájmena: 2x *svá, ta*, 1x *jeho, každá, má, vaše*,

Předložka na

1. K čemu se váže fráze

a) Slovesa

9x *být (jak)*

4x *stát*

3x *pracovat, mít co*

2x *hrát co, růst, postavit co*

1x *dělat co, dovádět, dozvědět se o čem, hlučet, chovat co, koupat se, kvést, lehnout si, najít co, nalézt co, napadnout koho, natrhat co, nechat co, obejít se bez čeho, objevit co, oddávat koho, odpočívat, ohryzávat co, padat, pěstovat co, podívat se na co, pořídit co, povídat si, poznat koho, přistát, relaxovat, rozehrávat co, sejít se, snídat, trávit co, ukázat se, ukrýt se, vykopat co, vysadit co, vytvořit se, zabavit co, zbudovat co, zkoušet co na koho*

b) Podstatná jména

5x *práce*

2x *strom*

1x *staroch, stan, mandloň, svatba, nepřítomnost koho, fontána, posezení, altán, výsadba čeho*

c) Přídavná jména

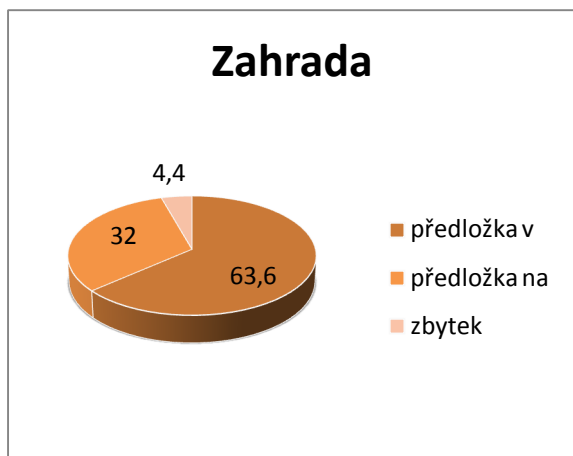
1x *vypěstovaný*

2. Přívlasky

3x *naše*

1x *jeho, má, svá*

1x *jedna, rozkvetlá, soukromá, školní*

Graf 13: Procentuální zastoupení předložek *na* a *v* ve spojení se substantivem *zahrada*. Celkový počet výskytů s předložkou *v* je 63,6 %, výskytů s *na* je 32 % a 4,4 % zbytek.

Výsledky výzkumu v grafu 13 ukazují velice silnou převahu počtu výskytů spojení lexému *zahrada* s předložkou *v*, dohromady v 63,6 %, ve srovnání s tím *na* dosahuje pouhé poloviny tohoto počtu, pouze 32 %. V případě tohoto substantiva můžeme snadno odhadnout motivaci užití předložek. S frázemi s předložkou *v* se pojí mnoho rozmanitých přívlasků, nejčastějšími jsou *botanická* a *zoologická* – jedná se o zahrady veřejně přístupné a založené za nějakým účelem. Jméno však může být rozvíjeno celou řadou přívlasků dalších, vyjadřujících typy nebo podobu zahrad.

Pokud jde o *na*, používá se v případech, kdy hovoříme o zahradě u domu, o soukromé zahradě. Často se tím vyjadřuje rozdíl, že někdo není uvnitř domu, ale právě na zahradě. Není však problém spojit v tomto případě substantivum i s předložkou *v*, spojení se zdají být ekvivalentní: *být na zahradě* – *být v zahradě*. Ve srovnání s tím se s výše jmenovanými přívlasky vyskytuje pouze předložka *v*: *v botanické, zoologické zahradě*, výraz *na botanické zahradě* je v rozporu s naším jazykovým povědomím.

Shrnutí

Pomocí analýzy vybraných podstatných jmen v ČNK SYN2010 jsme se pokusili postihnout kolísání předložek *na* a *v* z hlediska jazykových kolokací. V následujícím přehledu ještě stručně shrneme nejdůležitější jazykové faktory, u nichž předpokládáme vliv na preferenci předložek u konkrétních substantiv:

a) člun + lodička

Zatímco ve spojení se jménem *člun* je zastoupení obou předložek poměrně vyrovnané, u *lodičky* se jedná o mnohem četnější výskyt *na* oproti *v*. Lexém *člun* je rozvíjen přívlastky, u obou předložek podobnými, naproti tomu *lodička* není rozvíjena téměř žádnými. U obou dvou jmen můžeme rozlišovat místní význam ve smyslu vnitřku (*ve člunu, lodičce*) a vnějšku (*na člunu, lodičce*). Jediná převaha pro *na* se ukázala pro sloveso *sjíždět* u substantiva *člun*, u jména *lodička* pro slovesa s kořenem *plout* se jeví preference *v*.

b) učiliště + škola

Obě slova zaznamenala převažující množství předložky *v*. U obou také můžeme, stejně jako u předchozích dvou lexémů, rozlišovat význam vnitřku s užitím *v* a vnějšku s *na*. Zatímco substantivum *učiliště* rozvíjí stejný přívlastek *střední odborné* u obou předložek, v případě *školy* se spojuje předložka *v* s přívlastkem *mateřská* a občas *základní*, *na* se spojuje s přívlastkem *základní* a především *střední* a *vysoká*. Předložka *na* je pro obě substantiva příznakem profesního vyjádření, spojují se s nimi podobná slova týkající se středního a vyššího školství.

c) ubytovna + internát

Výsledky výzkumu ukázaly celkovou preferenci předložky *v* u lexému *ubytovna*, zatímco u *internátu* zvítězilo *na*. Také v případě těchto substantiv lze rozlišit užitím předložek význam místa „uvnitř“ a „venku, na povrchu“. U obou substantiv jsou také vazby s předložkou *v* rozvíjeny přívlastkem. Slovo *internát* se nejčastěji váže na sloveso *bydlet*, a to ve spojení s oběma předložkami, zatímco *ubytovna* se v případě spojení s *v* pojí se slovesy *ubytovat se* a *přespat*.

d) dostih

Kolísání předložek ve spojení s tímto substantivem je opravdu velmi vyrovnané. Na místě, kde by se očekávala významová ekvivalence, dochází k rozložení rolí: fráze *v dostihu* se váže na sloveso *zvítězit*, zatímco *na dostihu* na sloveso *vyhrát*.

e) leták

Substantivum *leták* se v celé dvojnásobné převaze spojuje s *v*. Podle výsledných dokladů se ukazuje tato významová opozice: spojení s *v* značí vnitřní sdělení, informace, které leták poskytuje, co se můžeme dočíst – naproti tomu ve spojení s *na* se nejedná o „poselství“ letáku, nýbrž o grafickou podobu letáku (o obrázky nebo něčí portréty, které se tam nacházejí).

f) ohniště

V případě tohoto lexému také o něco více převažují spojení s *v*. Neprojevuje se zde skutečná konkurence, neboť i tady lze významově odstínit užití obou předložek. Zatímco předložka *v* značí uzavřenost prostoru, kde hoří oheň, *na* – nejčastěji spojené s přívlastkem *otevřené* – navíc vyjadřuje prostředek, způsob, jak se dá připravit pokrm.

g) seznam

Předložkové vazby se substantivem *seznam* se v našem výzkumu nejčastěji pojí s předložkou *na*. Výrazně se tu však projevuje motivace k užití předložky *v* – to je podmíněno právě přítomností přívlastku *telefonní*.

h) tvář

Nejčastěji je ve vazbách s lexémem *tvář* zastoupena předložka *na*. Spojení s touto předložkou se volí tehdy, pokud se hovoří o úsměvu a také tyto vazby popisují vnější podobu tváře. Naproti tomu obraty s *v* označují vnitřní pocity, které se *ve tváři* projevují.

i) ulice

Ve spojeních se slovem *ulice* převládá v drtivé převaze předložka *v*. Analýza ukázala významovou motivaci pro užití *v* – nejčastěji se vazby pojí se slovesem *stát*, navíc se hovoří o neživém objektu, budově stojící v ulici.

j) zahrada

Také u tohoto substantiva dvojnásobně převládají spojení s *v*. Užití této předložky je podmíněné rozvitím nějakého přívlastku, zejména *botanická*, *zoologická*, *zámecká* apod.

4. Sociolingvistický výzkum

V této části práce se pokusíme zkoumat distribuci předložek z pozice rodilých mluvčích českého jazyka. Pro tyto účely poslouží dotazník, který byl sestaven na základě výsledků korpusového výzkumu v předešlé kapitole. Cílem dotazníků je zhodnocení preferencí jedné či druhé předložky u konkrétního předložkového spojení jednak z hlediska jejich popisu pomocí ČNK a jednak podle toho, jak se toto spojení jeví jednotlivým uživatelům češtiny.

Do tohoto výzkumu byla zahrnuta předložková spojení s takovými substantivy, v jejichž případě lze hovořit o vyrovnané (nebo aspoň přibližně vyrovnané) distribuci obou předložek a kde zřetelně dochází ke kolísání v jejich užívání. Toto kolísání je dvojího typu – jedno je primárně podmíněné významově nebo kolokačně a druhý typ kolísání sémanticky vysvětlit nelze. Přesvědčit se o tom můžeme v předcházející části práce, z níž byla tato úzká skupina substantiv vybrána. Do následujícího experimentu považuji za vhodné uvést ty výrazy, které se budou jazykovým uživatelům jevit jako co nejvíce srozumitelné. Jádrem vazeb se proto stávají konkrétní substantiva, jejichž poměrně jednoznačný sémantický význam pomáhá zpřístupnit výzkum širokému spektru mluvčích, což nám umožňuje dosáhnout co nejvyššího množství odpovědí i jejich kvality.

Substantiva vybraná pro dotazníkový výzkum

1) Lodička

Na základě korpusového výzkumu předpokládáme častější výskyt předložky *v* ve spojení se slovesem *plout* (plout v lodičce). Ve spojení s jiným slovesem očekáváme *na*.

2) Ubytovna

U tohoto substantiva máme za to, že volba předložky bude podmíněna přítomností shodného přívlastku v předložkové frázi. V jednom případě se přívlastek bude na substantivum vázat, zde očekáváme preferenci *v*. V jiném se objeví spojení bez přívlastku, kde předpokládáme užití *na*.

3) Zahrada

V případě podstatného jména *zahrada* rozlišíme jednu vazbu bez přívlastku – očekáváme upřednostnění předložky *na*, např. ve významu opozice být v domě – být na zahradě, – a jednu s přívlastkem *botanická*, kde očekáváme *v*.

4) Dostih

Předložkové vazby obsahující podstatné jméno *dostih* spojíme se dvěma slovesy: nejprve se slovesem *vyhrát*, kde je očekáváno užití předložky *na*, a posléze se slovesem *zvítězit*, kde se předpokládá užití *v*.

5) Škola

Zde budou součástí předložkových vazeb pro změnu dva různé přívlastky shodné: v prvním případě je to přívlastek *střední*, u něhož by se měla vyskytovat předložka *na*, a *mateřská* – četnější je zde podle korpusu *v*.

6) Učiliště

Lexém *učiliště* je v dotazníku zastoupen pouze v jednom případě. Předložkové spojení se váže na sloveso *studovat*, u něhož čekáme v souladu s korpusovou analýzou předložku *na*.

7) Leták

Preference předložek by zde mohla být podmíněna významově. Hovoří-li se o „vnějších“ objektech nacházejících se na/v letáku, očekáváme *na*, např. obrázky jsou na letáku. Spojení s předložkou *v* by mohlo převažovat ve významu „vnitřních“ informací nebo slovního sdělení, které může leták poskytovat.

8) Seznam

U substantiva *seznam* se předpokládá vliv kolokace, tentokrát jde o spojení s přívlastkem *telefonní*, u něhož očekáváme předložku *v*, zatímco v jiném případě *na*.

9) Člun

Výsledky výzkumu v předešlé kapitole ukázaly častější výskyt předložky *na* ve spojení se slovesem *sjíždět něco* (sjíždět řeku na člunu). Jiný případ není v dotazníku zastoupen.

10) Ulice

I toto substantivum je v dotazníku zastoupeno jednou, a to spojením *stát v ulici* (ve smyslu neživá budova, stavba stojí v ulici), kde se předpokládá preference *v*.

4.1. Participanti

Kromě výše popsaných jazykových proměnných, o nichž můžeme předpokládat, že užití předložek mohou ovlivňovat, je potřeba vyčlenit skupiny respondentů podle dalších proměnných. Těmito proměnnými jsou věk a region. Na základě předchozí literatury můžeme předpokládat, že předložka *na* je u mladší generace užívaná více. Pro potřeby výzkumu byli participaci rozděleni do několika skupin.

Jednou skupinou jsou středoškolští studenti ve věku cca 15–20 let, druhou skupinou osoby ve věku 50–70 let. Výzkum probíhal zároveň mezi Pražany a Jihočechy, celkem tedy šlo o skupiny 4: starší Pražany, mladší Pražany, starší Jihočechy a mladší Jihočechy.

Výzkum probíhal v březnu 2012 na území Prahy a Jindřichova Hradce. Z každé skupiny se ho zúčastnilo 40 osob. V Praze se účastníky stali studenti Odborného učiliště Vyšehrad a v Jindřichově Hradci studenti Obchodní akademie TGM. Studenti za vyplňování dotazníků nebyli nijak oceněni. Dá se říci, že se ho zúčastnili dobrovolně, nicméně na výzvu a pod dohledem svých vyučujících.

Pokud jde o starší respondenty, nebylo možné je do výzkumu nějak organizovaně angažovat tak jako studenty. Pro vyplňování byli oslovováni lidé známí, kteří dotazníky distribuovali dále svým známým. Zvláště v Praze byla situace oproti jižním Čechám obtížnější a sebrání všech dotazníků trvalo delší dobu, cca 1 měsíc. Každý z příslušníků skupiny starších Jihočechů i Pražanů obdržel za vyplnění jednoho dotazníku 200 Kč.

4.2. Metoda

Data pro výzkum byla sbírána pomocí dvou dotazníků. V prvním bylo úkolem respondentů odpovědět na několik otázek vycházejících z krátkého textu. Do dotazníku jsou zařazeny tři výchozí texty, ke každému je položeno 5 nebo 6 otázek, na něž mají respondenti odpovídat. Otázek je celkem 17 a jsou kladeny tak, aby se v každé odpovědi objevila jedna předložková vazba. Jedná se o metodu otevřených odpovědí, kdy dotazovaní vytvářejí své odpovědi sami na základě svého úsudku.

Respondenti nevyrozumějí, co je skutečným cílem dotazníku. V zadání je totiž jako hlavní účel výzkumu uvedeno porozumění psanému textu u rodilých mluvčích češtiny. Mluvčí tedy ve svých odpovědích volí mezi jednou nebo druhou předložkou nevědomky a zcela nezávisle. Předpokládám, že tento způsob nepřímého výzkumu vede k vyšší míře objektivnosti jejich odpovědí. V jednotlivých textech se navíc vyhýbám předložkám pokud možno úplně, čímž se snažím co nejméně ovlivňovat volbu mezi předložkami.

Konkrétní podoba dotazníku je uvedena v příloze 1.

Pro jednu skupinu byl navíc vytvořen pomocný dotazník, který má za úkol jinou metodou ověřit výsledky získané z dotazníku prvního. Cílem dotazníku bylo zjistit, nakolik se výsledky získané přímou a nepřímou metodou od sebe liší, tj. zda užití předložek *v/na* podléhá zkreslení danému intuicí respondentů²⁸. Pro snadnější dostupnost se touto skupinou stali „mladší Jihočeši“ (těch bylo také 40, celkový počet účastníků byl tedy 200). Studenty z jedné třídy, kteří vyplňovali dotazník č. 1, označujeme jako „mladší Jihočeši A“. Studenty, kteří vyplňovali dotazník č. 2 a patřili do jiné školní třídy, označujeme jako „mladší Jihočeši B“.

Tento dotazník na rozdíl od prvního jednoznačně uvádí, co je jeho úkolem. Dotazovaný si v instrukcích přečte, že má podle vlastního úsudku ohodnotit předložené věty z hlediska přijatelnosti. Je tedy přímo informován o tom, co tento dotazník zkoumá. Součástí dotazníku jsou předpokládané odpovědi dotazníku prvního, uvedené ve dvou verzích lišících se pouze předložkou. Věty jsou však zpřeházené. Respondenti měli za úkol přiřadit k nim známky ve stupních 1 až 5 podle toho, nakolik je pro ně daná předložková fráze přijatelná. Dotazník je vytvořen metodou uzavřených odpovědí.

---

²⁸Srov. Labov, 1996

Dotazník je uveden v příloze 2.

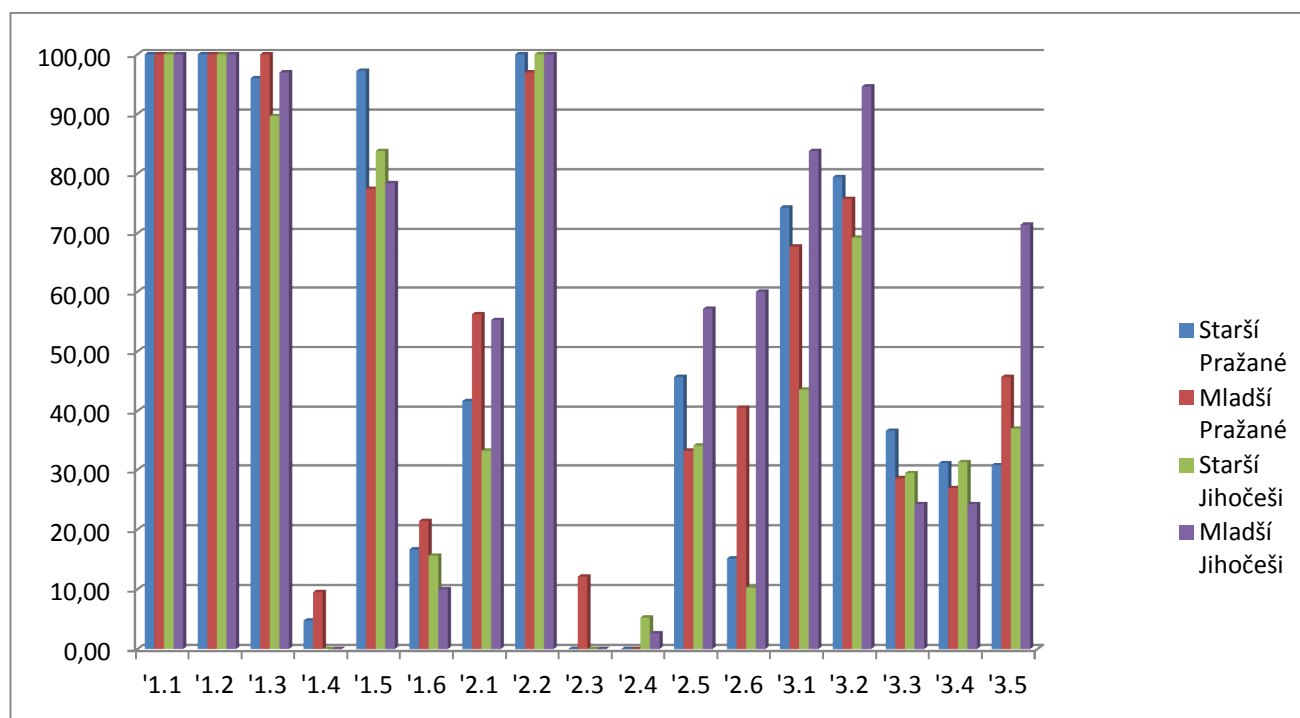
V obou dotaznících měli respondenti vyplnit ještě údaje představující výše zmíněné proměnné, o něž nám ve výzkumu šlo. Byl to věk, pohlaví a místo narození. Je nutné počítat s tím, že ne vždy se dotazník dostane do rukou člověku, který má v uvedeném regionu svůj původ a celý život tam žil, proto je v něm navíc rozlišováno, kde dotazovaný žil posledních deset let. Posledním jevem, který bylo ještě nutno vyplnit, byl rodný jazyk, výzkumu se však zúčastnili pouze rodilí Češi.

4.3. Výsledky výzkumu – dotazník č. 1

Následující část práce obsahuje tabulky a grafické přehledy výsledků dotazníkového výzkumu. Pro srozumitelnost tabulek a grafů přikládám legendu uvádějící, které věty se skrývají za čísla na ose x (ta předložka, u níž se očekává preference, je vytištěna tučně):

- 1.1 – Martin s Evou se seznámili **v**/na botanické zahradě.
- 1.2 – Eva pracovala **v**/na mateřské škole.
- 1.3 – Mateřská škola stojí **v**/na ulici U Nádraží.
- 1.4 – Martin studoval **v/na** středním odborném učilišti.
- 1.5 – Martin s Evou se ubytovali **v**/na turistické ubytovně.
- 1.6 – Po Jordáně se projížděli **v/na** lodičce.

- 2.1 – Fotografie koně se nacházela **v/na** letáku.
- 2.2 – Karel našel číslo majitele koně **v**/na telefonním seznamu.
- 2.3 – Karel učí **v/na** střední škole.
- 2.4 – Kůň bude bydlet **v/na** zahradě.
- 2.5 – Kůň by mohl zvítězit **v**/na dostihu.
- 2.6 – Maminka bude bydlet **v/na** ubytovně.

- 3.1 – Žádné zajímavosti o plemenech psů nenajdeme **v**/na letáku.
- 3.2 – Soupis plemen najdeme **v/na** seznamu.
- 3.3 – Max se svou rodinou plul po zálivu **v**/na lodičce.
- 3.4 – Max sjížděl se svou rodinou řeku **v/na** člunu.
- 3.5 – Max obvykle vyhrál **v/na** dostihu.

Z prvního výzkumu jsme dostali celkem 160 dotazníků. V grafu 1 vidíme celkový přehled zastoupení předložek v jednotlivých větách všech dotazníků z hlediska všech čtyř skupin vyjádřený v procentech. Procentuální užití předložky v je v celkovém výsledku shrnuto také v tabulce 2.

Graf 14: Přehled procentuálního zastoupení předložky v v jednotlivých větách dotazníků pro skupiny starších Pražanů, mladších Pražanů, starších Jihočešů a mladších Jihočešů

PROCENTUÁLNÍ VÝSLEDKY UŽITÍ PŘEDLOŽKY V																	
1.1		1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
Starší Pražané	100,00	100,00	96,00	4,76	97,22	16,67	41,67	100,00	0,00	0,00	45,71	15,15	74,29	79,41	36,67	31,25	30,77
Mladší Pražané	100,00	100,00	100,00	9,52	77,42	21,43	56,25	96,97	12,12	0,00	33,33	40,54	67,74	75,76	28,57	26,92	45,71
Starší Jihočeši	100,00	100,00	89,66	0,00	83,78	15,63	33,33	100,00	0,00	5,26	34,21	10,26	43,59	69,23	29,41	31,43	37,04
Mladší Jihočeši	100,00	100,00	96,97	0,00	78,38	10,00	55,26	100,00	0,00	2,63	57,14	60,00	83,78	94,59	24,24	24,24	71,43

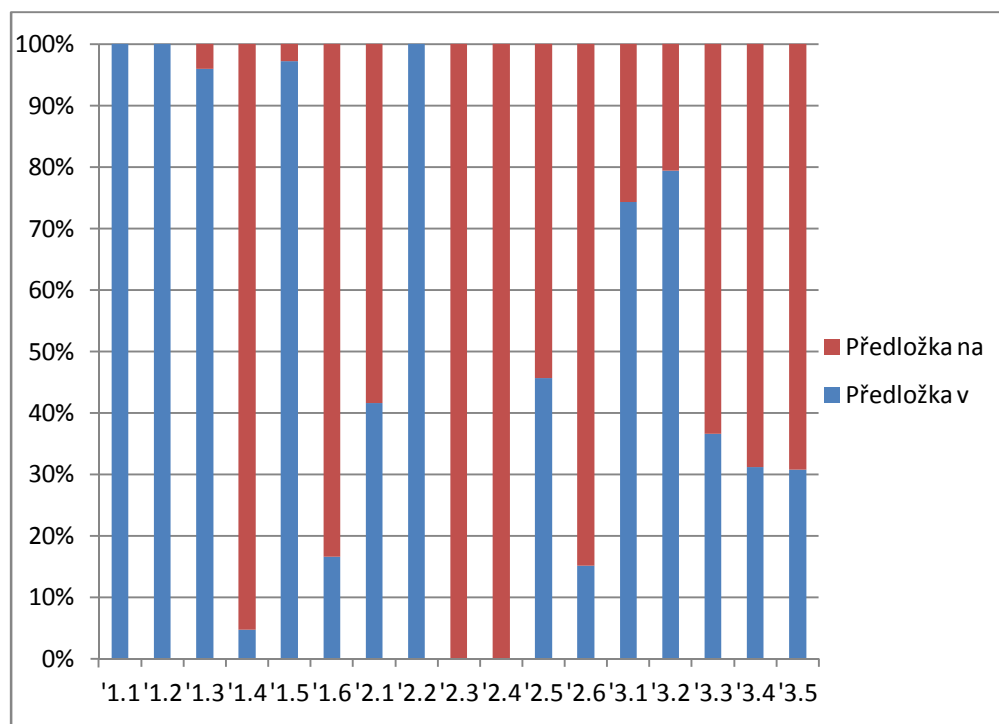
Tabulka 1: Míra užití předložky v uvedená v procentech

4.3.1. Starší Pražané

V grafu 2 vidíme procentuální rozložení předložek ve 40 dotaznících starších Pražanů. Tabulka 2 představuje počet obou předložek v jednotlivých větách a zároveň procenta využití předložky *v*. Výsledky ukazují stoprocentní zastoupení *na* u vět 2.3 a 2.4 a také velmi vysoké procento u 1.4. Předložka *v* se ve stu procentech vyskytuje ve větách 1.1, 1.2 a 2.2. Téměř sta procent dosahuje také ve větách 1.3 a 1.5.

Podrobnější rozprostření obou předložek v odpovědích žen a mužů ukazují tabulky 3 a 4. Mužů se ve skupině starších Pražanů zúčastnilo celkem 11, žen 29. Z této skupiny byly vyřazeny 4 dotazníky (z důvodu přiznání nepatřičného regionu původu respondentů), do výzkumu jich bylo zahrnuto celkem 36.

Ke každé skupině je připojena tabulka s výpočtem statistické pravděpodobnosti toho, nakolik jsou uvedené hodnoty pro předložky *na* a *v* u dané věty náhodné. Toto zkoumáme prostřednictvím testu „chí-kvadrát“. V tabulce 5 vidíme, že statisticky nepřijatelné pro starší Pražany jsou výsledky vět 2.1, 2.5 a 3.3.

Graf 15: Poměr zastoupení předložek *na* a *v* u skupiny starších Pražanů v procentech

	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
% v	100,00	100,00	96,00	4,76	97,22	16,67	41,67	100,00	0,00	0,00	45,71	15,15	74,29	79,41	36,67	31,25	30,77
Počet v	36	36	24	1	35	5	15	34	0	0	16	5	26	27	11	10	8
Počet na	0	0	1	20	1	25	21	0	35	34	19	28	9	7	19	22	18

Tabulka 2: Počet předložek v a na u jednotlivých vět v dotaznících starších Pražanů, předložka v vyjádřená též v procentech

MUŽI	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
Počet v	10	10	7	0	10	3	7	9	0	0	6	2	8	9	3	4	1
Počet na	0	0	0	5	0	6	3	0	10	10	4	6	2	0	6	6	6

Tabulka 3: Počet předložek v a na v jednotlivých větách u starších Pražanů-mužů

ŽENY	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
Počet v	26	26	17	1	25	2	8	25	0	0	10	3	18	18	8	6	7
Počet na	0	0	1	15	1	19	18	0	25	24	15	22	7	7	13	16	12

Tabulka 4: Počet předložek v a na v jednotlivých větách u starších Pražanů-žen

Chi-kvadrát																	
	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
chi-kv.	36	36	21,16	17,19	32,11	13,33	1	34	35	34	0,257	16,03	8,257	11,77	2,13	4,5	3,85
P	P<0,001	P<0,001	P<0,001	P<0,001	P<0,001	P<0,001	P=0,317	P<0,001	P<0,001	P<0,001	P=0,612	P<0,001	P<0,001	P<0,001	P=0,144	P=0,033	P<0,050
stat. význam.	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ano	ano	ano	ne	ano	ano	ano	ne	ano	ano

Tabulka 5: Výpočet chi-kvadrát ve výsledcích starších Pražanů

4.3.2. Mladší Pražané

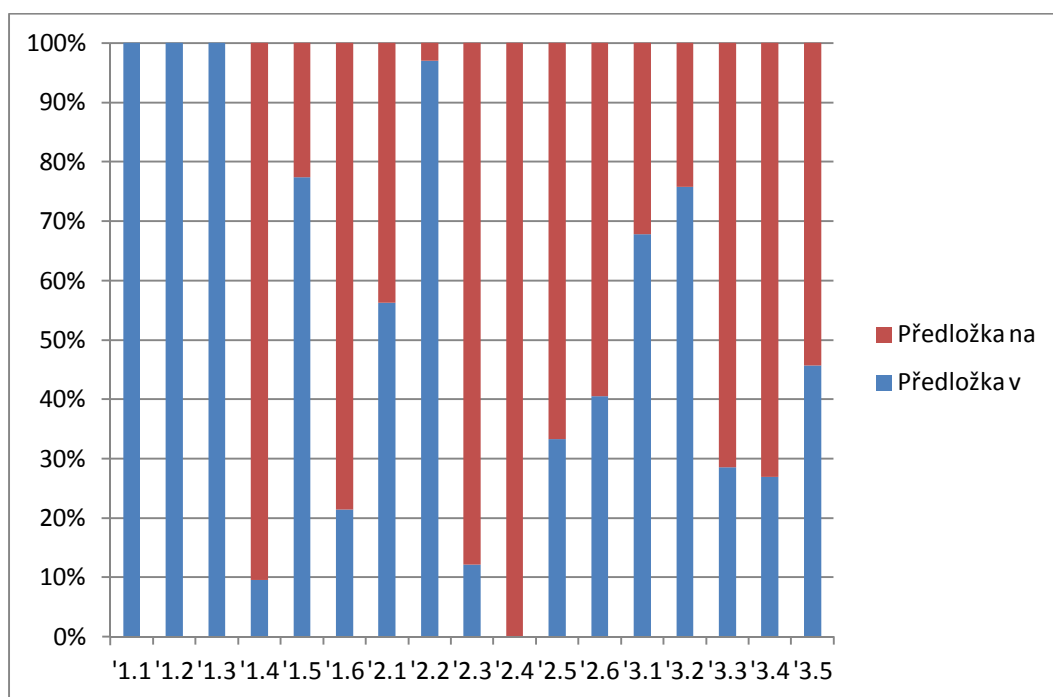
Ze 40 odevzdaných dotazníků skupiny mladších Pražanů jsme 2 vyřadili kvůli nepatřičnému původu mluvčích. Graf 3 ukazuje procentuální rozložení obou předložek v odpovědích mladších Pražanů. I tentokrát je v stoprocentně přítomné v prvních dvou větách (1.1 a 1.2), navíc také u 1.3. Stu procent se také blíží odpověď 2.2. Naopak předložka na je absolutně zastoupena ve větě 2.4, podobně velkou převahu prokazují věty 1.4, 1.6 a 2.3. To vše shrnuje tabulka 6, která nám mimo procentuálního zastoupení předložky v předkládá také konkrétní počty předložek uvedených v jednotlivých odpovědích.

Tabulky 7 a 8 zaznamenávají počty předložek ve větách mužů a žen. V případě skupiny mladších Pražanů bylo do výzkumu zahrnuto 24 mužů a 14 žen (ve dvou případech nebylo pohlaví mluvčích uvedené).

Výpočty „chi-kvadrátu“ pro mladší Pražany v tabulce 9 zobrazují statistickou významnost pro všechny věty mimo 2.1, 2.6 a 3.5.

	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
% v	100,00	100,00	100,00	9,52	77,42	21,43	56,25	96,97	12,12	0,00	33,33	40,54	67,74	75,76	28,57	26,92	45,71
Počet v	34	29	20	2	24	3	18	32	4	0	12	15	21	25	6	7	16
Počet na	0	0	0	19	7	11	14	1	29	33	24	22	10	8	15	19	19

Tabulka 6: Počet předložek *v* a *na* u jednotlivých vět v dotaznících mladších Pražanů, předložka *v* vyjádřená též v procentech

Graf 16: Poměr zastoupení předložek *na* a *v* u skupiny mladších Pražanů v procentech

MUŽI	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
Počet v	23	22	13	2	17	3	14	22	3	0	7	12	17	17	5	6	12
Počet na	0	0	0	12	6	7	6	0	20	21	17	13	3	6	8	9	11

Tabulka 7: Počet předložek *v* a *na* v jednotlivých větách u mladších Pražanů-mužů

ŽENY	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
Počet v	12	8	8	0	8	0	4	11	1	0	5	4	5	9	2	2	4
Počet na	0	0	0	8	1	4	9	1	10	13	7	9	7	2	7	10	8

Tabulka 8: Počet předložek v a na v jednotlivých větách u mladších Pražanů-žen

Chi-kvadrát																	
	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
chi-kv.	34	29	20	13,76	9,323	4,571	0,5	29,12	18,94	33	4	1,324	3,903	8,758	3,857	5,54	0,26
P	P<0,001	P<0,001	P<0,001	P<0,001	P<0,001	P<0,05	P=0,480	P<0,001	P<0,001	P<0,001	P<0,05	P<0,05	P<0,05	P<0,001	P<0,05	P<0,05	P=0,612
stat. význ.	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ano	ano	ano	ano	ne	ano	ano	ano	ano	ne

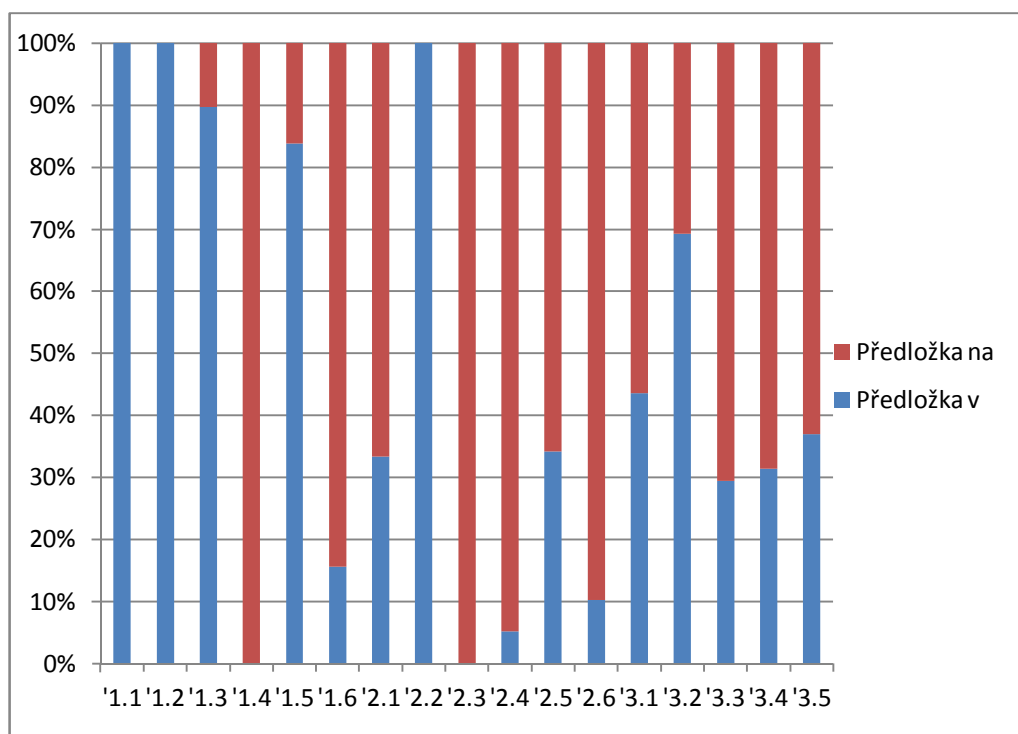
Tabulka 9: Výpočet chi-kvadrát ve výsledcích mladších Pražanů

4.3.3. Starší Jihočeši

V grafu 4 vidíme procentuální rozložení předložek ve 40 dotaznících starších Jihočechů. Tabulka 10 zaznamenává počet obou předložek v jednotlivých větách a zároveň procenta předložky v. Výsledky ukazují stoprocentní výskyt předložky na u vět 1.4 a 2.3 a také velmi vysoké procento u 2.4. Předložka v se ve stu procentech nachází v odpovědích 1.1, 1.2 a 2.2. Téměř sta procent dosahuje také ve větě 2.4.

Souhrn počtů obou předložek v odpovědích žen a mužů ukazují tabulky 11 a 12. Ve skupině starších Jihočechů se výzkumu zúčastnilo celkem 9 mužů, žen 31. Z této skupiny byl vyřazen 1 dotazník pro nevhodný region původu daného mluvčího, do výzkumu jich bylo zahrnuto celkem 39.

Tabulka 13 představující „chi-kvadrát“ starších Jihočechů ukazuje statistickou významnost všech odpovědí s výjimkou 2.5, 3.1 a 3.5.

Graf 17: Poměr zastoupení předložek *na* a *v* u skupiny starších Jihočechů v procentech

	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
% v	100,00	100,00	89,66	0,00	83,78	15,63	33,33	100,00	0,00	5,26	34,21	10,26	43,59	69,23	29,41	31,43	37,04
Počet v	39	37	26	0	31	5	13	39	0	2	13	4	17	27	10	11	10
Počet na	0	0	3	28	6	27	26	0	37	36	25	35	22	12	24	24	17

Tabulka 10: Počet předložek *v* a *na* u jednotlivých vět v dotaznících starších Jihočechů, předložka *v* vyjádřená též v procentech

MUŽI	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
Počet v	9	8	7	0	7	2	2	9	0	1	4	2	5	6	5	3	3
Počet na	0	0	1	7	1	6	7	0	9	7	4	7	4	3	4	5	3

Tabulka 11: Počet předložek *v* a *na* v jednotlivých větách u starších Jihočechů-mužů

ŽENY	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
Počet v	30	29	19	0	24	3	11	30	0	1	9	2	12	21	5	8	7
Počet na	0	0	2	21	5	21	19	0	28	29	21	28	18	9	20	19	14

Tabulka 12: Počet předložek *v* a *na* v jednotlivých větách u starších Jihočechů-žen

Chi-kvadrát																	
	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
chi-kv.	39	37	18,24	28	16,89	15,13	4,333	39	37	30,42	3,789	24,64	0,641	5,769	5,765	4,83	1,815
P	P<0,001	P<0,001	P<0,001	P<0,001	P<0,001	P<0,001	P<0,005	P<0,001	P<0,001	P<0,001	P=0,052	P<0,001	P=0,423	P<0,005	P<0,005	P<0,005	P=0,178
stat. význ.	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ano	ne	ano	ano	ano	ne

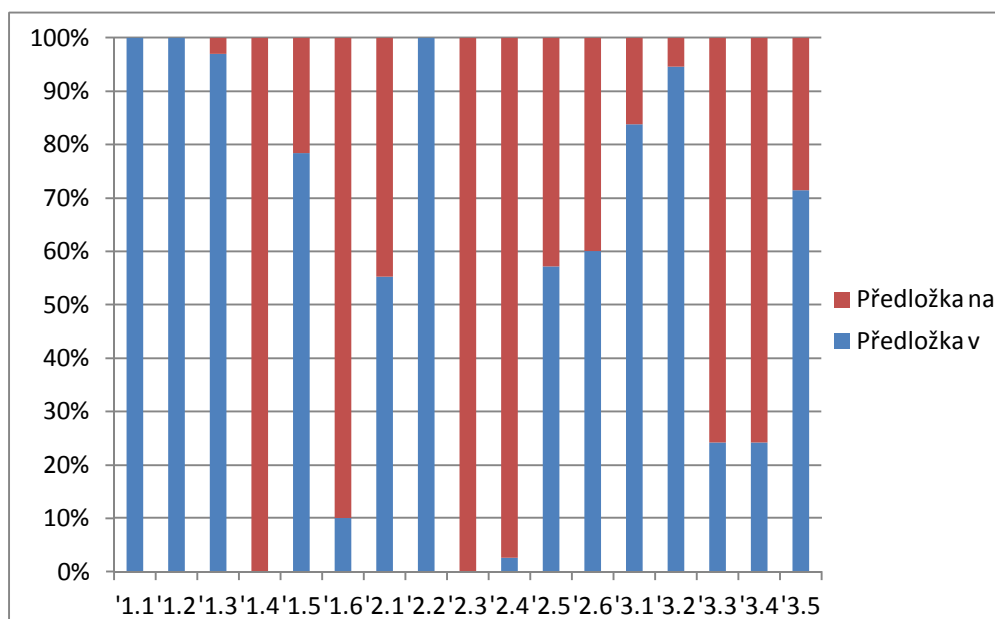
Tabulka 13: Výpočet chi-kvadrát ve výsledcích starších Jihočešů

4.3.4. Mladší Jihočeši

Ze 40 odevzdaných dotazníků skupiny mladších Jihočešů jsme 2 vyřadili z důvodu nepatřičného původu respondentů. Graf 5 ukazuje procentuální rozložení obou předložek v odpovědích mladších Jihočešů. Výsledky vykazují stoprocentní výskyt předložky v v odpovědích 1.1, 1.2 a 2.2, navíc vysoké procento v se nachází ve větách 1.3 a 3.2. Předložka *na* jednoznačně zvítězila ve větě 1.4 a 2.3, tomuto stavu se také blíží odpověď 2.4. Vše shrnuje tabulka 14, která zaznamenává procentuální výskyt předložky v a počty obou předložek uvedených v jednotlivých odpovědích.

Tabulky 15 a 16 zaznamenávají počty předložek ve větách mužů a žen. V případě mladších Jihočešů bylo do výzkumu zahrnuto 9 mužů a 31 žen.

Tabulka 17 s hodnotami „chi-kvadrátu“ pro skupinu mladších Jihočešů ukazuje statistickou významnost všech odpovědí mimo věty 2.1, 2.5 a 2.6.

Graf 18: Poměr zastoupení předložek *na* a *v* u skupiny mladších Jihočechů v procentech

	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
% v	100,00	100,00	96,00	0,00	75,86	4,55	62,07	100,00	0,00	3,45	61,54	61,54	78,57	92,86	20,00	20,00	70,37
Počet v	38	35	32	0	29	3	21	37	0	1	20	21	31	35	8	8	25
Počet na	0	0	1	26	8	27	17	0	35	37	15	14	6	2	25	25	10

Tabulka 14: Počet předložek *v* a *na* u jednotlivých vět v dotaznících mladších Jihočechů, předložka *v* vyjádřená též v procentech

MUŽI	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
Počet v	9	8	8	0	7	2	3	9	0	0	4	5	9	9	3	3	6
Počet na	0	0	0	5	1	6	6	0	8	9	5	4	0	0	5	5	2

Tabulka 15: Počet předložek *v* a *na* v jednotlivých větách u mladších Jihočechů-mužů

ŽENY	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
Počet v	29	27	24	0	22	1	18	28	0	1	16	16	22	26	5	5	19
Počet na	0	0	1	21	7	21	11	0	27	28	10	10	6	2	20	20	8

Tabulka 16: Počet předložek *v* a *na* v jednotlivých větách u mladších Jihočechů-žen

Chi-kvadrát																	
	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
chi-kv.	38	35	29,12 1	26,00 0	11,91 9	19,20 0	0,421	37	35	34,10 5	0,714	1,4	16,89 2	29,43 2	8,758	8,758	6,429
P	P<0,0 01	P<0,0 01	P<0,0 01	P<0,0 01	P<0,0 01	P<0,0 01	P=0,5 16	P<0,0 01	P<0,0 01	P<0,0 01	P=0,3 98	P=0,2 37	P<0,0 01	P<0,0 01	P<0,0 5	P<0,0 5	P<0,0 5
stat. význam.	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ano	ano	ano	ne	ne	ano	ano	ano	ano	ano

Tabulka 17: Výpočet chi-kvadrát ve výsledcích mladších Jihočechů

Dále jsme zjišťovali, jestli existuje korelace mezi sociálními proměnnými a preferencí jednotlivých předložek. Pro srovnání byly vytvořeny další skupiny, u nichž se předpokládá vliv na volbu užití předložek: muži – ženy, mladší muži – mladší ženy, starší muži – starší ženy, Jihočeši – Pražané, starší – mladší.

V každé tabulce je zobrazena hodnota p z výpočtu „chi-kvadrátu“, která udává signifikantnost rozdílu předložek u každé z vět v rámci jedné skupiny. Výsledky dotazníků

byly navzájem porovnány ve skupinách pomocí tzv. „Fisherova testu“, který udává, nakolik se liší míra užití předložek z hlediska příslušnosti mluvčích k jedné či druhé skupině.

4.3.5. Jihočeši – Pražané

Tabulky 18 a 19 představují souhrn počtů předložek zastoupených v odpovědích Jihočechů a Pražanů. Procentuální poměr předložek u obou skupin můžeme vidět v grafech 6 a 7. Ze všech vět se statisticky významně nejví preference pro *na* ve větách 2.1, 2.5 a preference pro *v* u odpovědi 3.5 v případě Jihočechů. Ve stejných větách – 2.1, 2.5 a 3.5 se signifikantně neprojevuje upřednostnění předložky *na* v dotaznících Pražanů.

Ve srovnání skupiny Jihočechů a Pražanů (Fisherův test – tabulka 20) se nejví statisticky významný rozdíl u žádné z vět. Znamená to, že Pražané se od Jihočechů v preferencích pro předložky u jednotlivých spojení neliší.

Jihočeši																	
	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
v	77	72	58	0	60	8	34	76	0	3	33	25	48	62	18	19	35
na	0	0	4	54	14	54	43	0	72	73	40	49	28	14	49	49	27
chi-kv.	77	72	47,03 2	54	28,59 5	34,12 9	1,052	76	72	64,47 4	0,671	7,784	5,263	30,31 6	14,34 3	13,23 5	1,032
P	<0,0 01	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	=0,30 5	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	=0,41 3	<0,00 1	<0,05	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	=0,31 0
stat. význa mné	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ano	ano	ano	ne	ano	ano	ano	ano	ano	ne

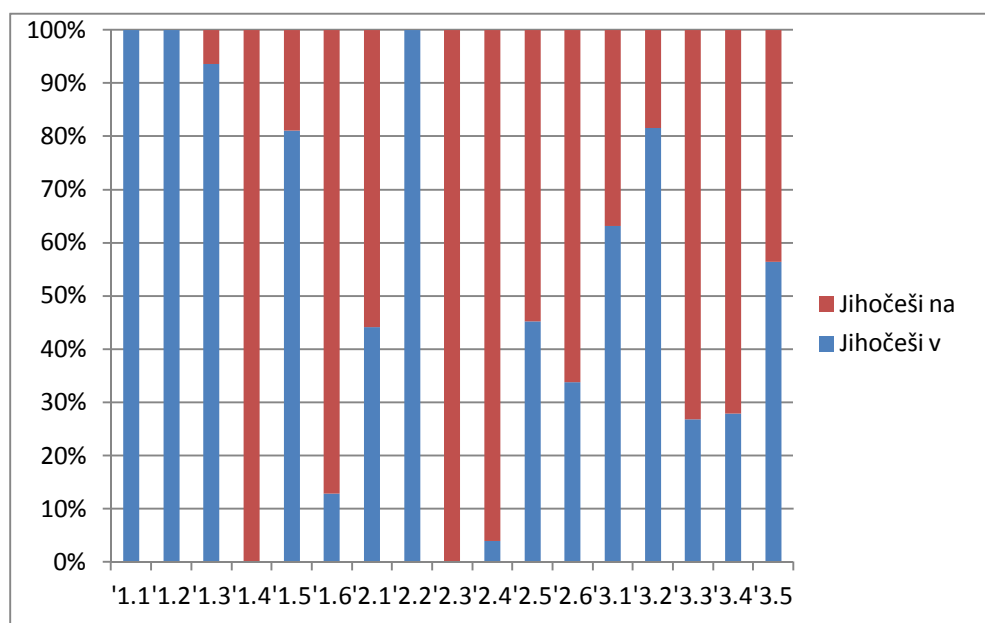
Tabulka 18: Počty předložek *v* a *na* v dotaznících Jihočechů; hodnota *P* z výpočtu chi-kvadrátu udávající stat. významnost

Pražané																	
	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
v	70	65	44	3	59	8	33	66	4	0	28	20	47	52	17	17	24
na	0	0	1	39	8	36	35	1	64	67	43	50	19	15	34	41	37
chi-kv.	70	65	41,08 9	30,85 7	38,82 1	17,81 8	0,059	63,06 0	52,94 1	67	3,169	12,85 7	11,87 9	20,43 3	5,667	9,931	2,77
P	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	=0,80 8	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	=0,07 5	<0,00 1	<0,05	<0,00 1	=0,05	<0,05	=0,09 6
stat. význa mné	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ano	ano	ano	ne	ano	ano	ano	ano	ano	ne

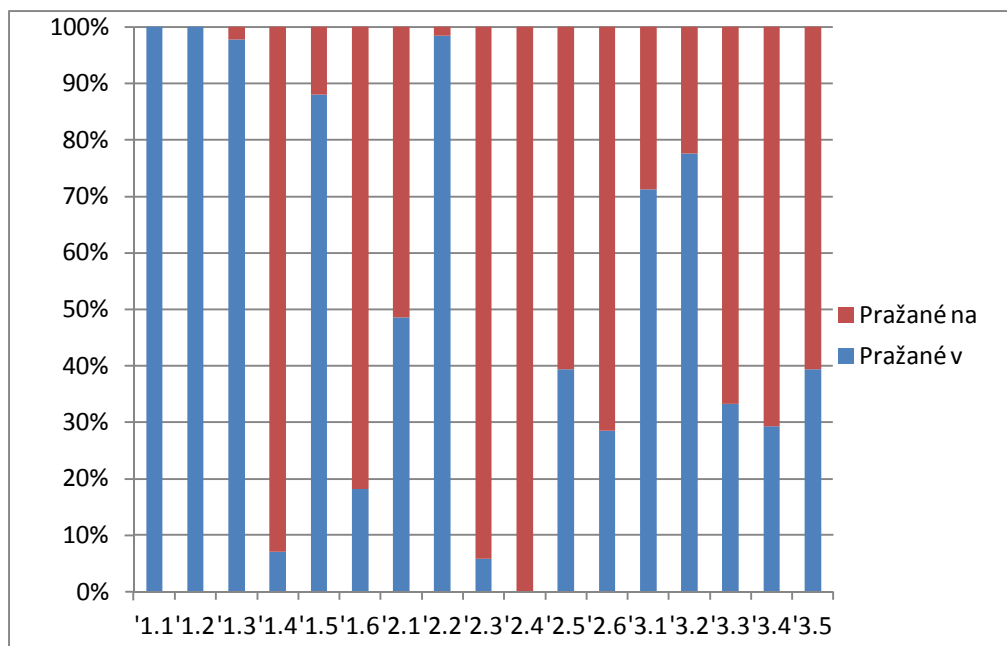
Tabulka 19: Počty předložek *v* a *na* v dotaznících Pražanů; hodnota *P* z výpočtu chi-square udávající stat. významnost

Fischerův test (Jihočeši – Pražané)																	
	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
P	=1,00 0	=1,00 0	=0,39 5	=0,08 0	=0,35 3	=0,58 3	=0,62 0	=0,46 9	=0,05 3	=0,24 8	=0,50 4	=0,59 0	=0,37 2	=0,67 7	=0,54 2	=1,00 0	=0,07 2
stat. význa mné	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne

Tabulka 20: Výpočet Fisherova testu zachycující statistickou významnost předložkových výrazů v jednotlivých větách Jihočechů ve srovnání s Pražany

Graf 19: Poměr zastoupení předložek *na* a *v* u Jihočechů v procentech

Graf 20: Poměr zastoupení předložek *na* a *v* u Pražanů v procentech

4.3.6. Starší – mladší

Ve skupině starších mluvčích se statisticky významně nejeví rozdíl v počtu předložek u vět 2.5 (převaha *na*) a 3.1 (preference pro *v*), což zachycuje tabulka 21. V tabulce 22 jsou zobrazeny počty předložek v odpovědích mladších mluvčích, přičemž za signifikantní nepovažujeme věty 4, a sice 2.1 a 3.5, kde převažuje *v*, 2.6, u nichž je počet předložek vyrovnaný, a 2.5, kde je silněji zastoupeno *na*. Rozložení předložek u obou skupin v procentech zobrazují grafy 8 a 9.

Fisherův test pro skupinu mladších a starších respondentů ukazuje v tabulce 23 významnost rozdílů ve větách 2.1, 2.6, 3.1 a 3.5. To znamená, že starší mluvčí statisticky významně více preferují předložku *na* u spojení *nacházet se na/v letáku*, *bydlet na/v ubytovně*, *najít na/v letáku* a *vyhrát na/v dostihu*.

Starší																	
	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
v	75	73	50	1	66	10	28	73	0	2	29	9	43	54	21	21	18
na	0	0	4	48	7	52	47	0	72	70	44	63	31	19	43	46	35
chi-kv.	75	73	39,18 5	45,08 2	47,68 5	28,45 2	4,813	73	72	64,22	3,082	40,5	1,946	16,78 1	7,563	9,328	5,453
P	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	<0,05	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	=0,07 9	<0,00 1	=0,16 3	<0,00 1	<0,05	<0,05	=0,05
stat. významné	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ano	ne	ano	ano	ano	ano

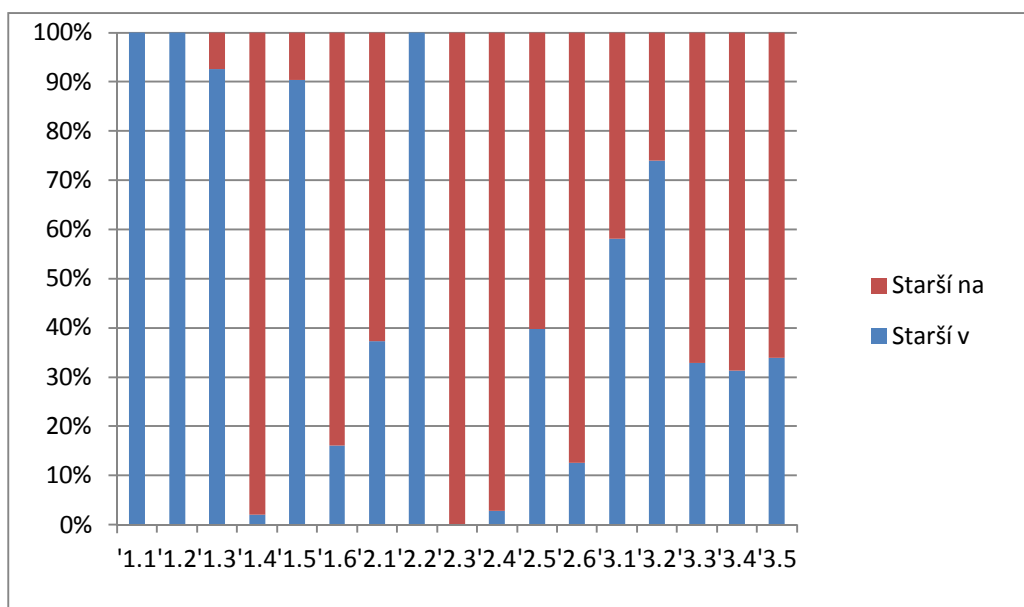
Tabulka 21: Počty předložek *v* a *na* v dotaznících starších respondentů; hodnota P z výpočtu chi-square udávající stat. významnost

Mladší																	
	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
v	72	64	52	2	53	6	39	69	4	1	32	36	52	60	14	15	41
na	0	0	1	45	15	38	31	1	64	70	39	36	16	10	40	44	29
chi-kv.	72	64	49,07 5	39,34	21,23 5	23,27 3	0,914	66,05 7	52,94 1	67,05 6	0,690	0,000	19,05 9	35,71 4	12,51 9	14,25 4	2,057
P	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	=0,34 0	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	=0,40 6	=1,00 0	<0,00 1	<0,00 1	<0,05	<0,05	=0,15 2
stat. významné	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ano	ano	ano	ne	ne	ano	ano	ano	ano	ne

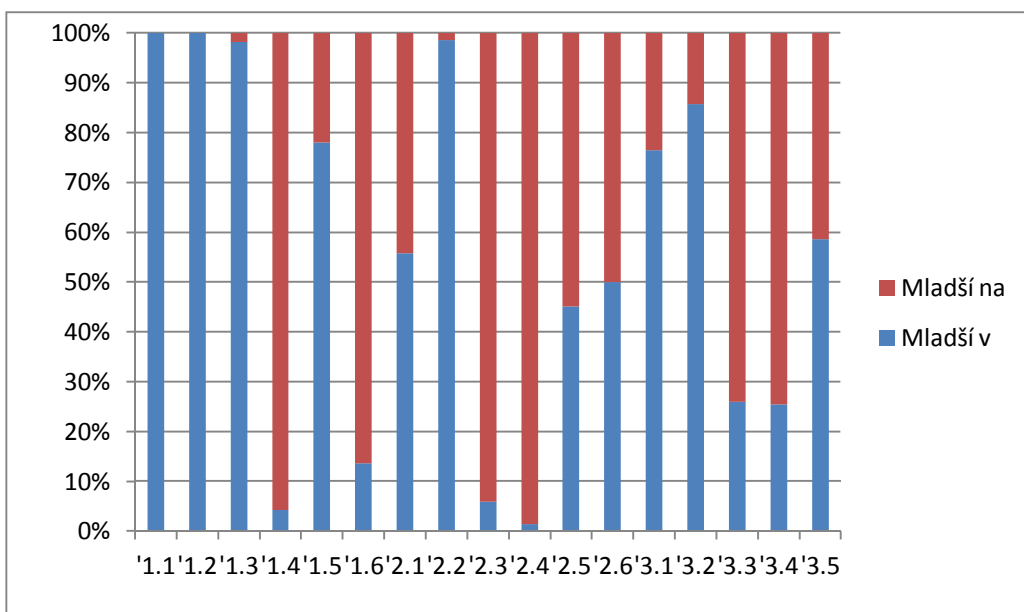
Tabulka 22: Počty předložek *v* a *na* v dotaznících mladších respondentů; hodnota P z výpočtu chi-square udávající stat. významnost

Fischerův test (mladší – starší)																	
	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
P	=1,000	=1,000	=0,395	=0,080	=0,353	=0,583	<0,05	=0,469	=0,053	=1,000	=0,613	<0,001	<0,005	=0,098	=0,010	=0,554	<0,05
stat. významné	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ano	ne	ne	ne	ne	ano	ano	ne	ne	ne	ano

Tabulka 23: Výpočet Fisherova testu zachycující statistickou významnost předložkových výrazů v jednotlivých větách starších respondentů ve srovnání s mladšími

Graf 21: Poměr zastoupení předložek *na* a *v* u starších mluvčích v procentech

Graf 22: Poměr zastoupení předložek *na* a *v* u mladších mluvčích v procentech

4.3.7. Muži – ženy

Tabulky 24 a 25 představují souhrn počtů předložek zastoupených v odpovědích mužů a žen. Procentuální poměr předložek u obou skupin zachycují grafy 10 a 11. U mužů se statisticky nevýznamně jeví věty 1.6, 2.5, 2.6, 3.3, 3.4 a 3.5, kde se jinak projevuje preference pro *na*, a věta 2.1, v níž převažuje *v*. V případě žen se jako statisticky významné neukazují ani věty 2.1, 2.5 a 3.5 (s upřednostněním *na*) a 3.1 se silnějším zastoupením *v*.

Fisherův test v tabulce 26 uvádí, že statisticky signifikantní rozdíl mezi muži a ženami se projevuje pouze u věty 1.6. Lze jej interpretovat tak, že muži mají větší tendenci volit *v* ve spojení *projíždět se na/v lodičce* než ženy, ale že i u nich statisticky významně převažuje *na*.

Muži																	
	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
v	52	49	36	2	41	10	27	50	3	1	21	21	40	42	16	16	22
na	0	0	1	30	9	25	22	0	48	48	31	31	9	9	24	26	23
chi-kv.	52	49	33,10 8	24,5	20,48	6,429	0,51	50	39,70 6	45,08 2	1,923	1,923	19,61 2	21,35 3	1,6	2,381	0,022
P	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	<0,05	=0,47 5	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	=0,16 6	=0,16 6	<0,00 1	<0,00 1	=0,20 6	=0,12 3	=0,88 2
stat. významné	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ano	ano	ano	ne	ne	ano	ano	ne	ne	ne

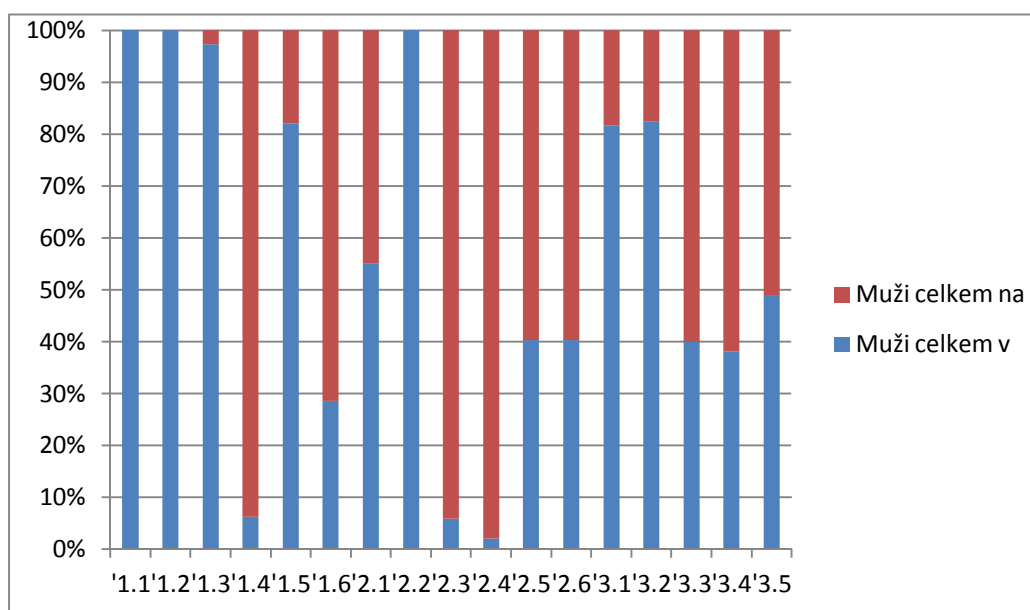
Tabulka 24: Počty předložek *v* a *na* v dotaznících mužů; hodnota P z výpočtu chi-square udávající stat. významnost

Ženy																	
	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
v	97	90	68	1	79	6	41	94	1	2	40	25	57	74	20	21	37
na	0	0	4	65	14	65	57	1	90	94	53	69	38	20	60	65	42
chi-kv.	97	90	56,88 9	62,06 1	45,43 0	49,02 8	2,612	91,04 2	87,04 4	88,16 7	1,817	20,59 6	3,8	31,02 1	20	22,51 2	0,316
P	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	=0,10 6	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	=0,17 8	<0,00 1	=0,05 1	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	=0,57 4
stat. významné	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ano	ano	ano	ne	ano	ne	ano	ano	ano	ne

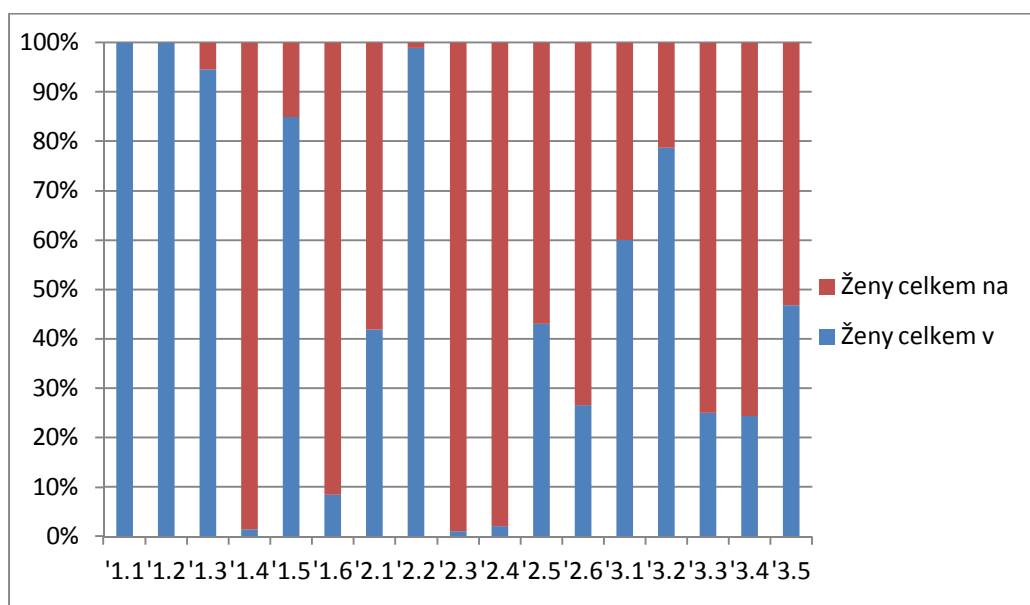
Tabulka 25: Počty předložek *v* a *na* v dotaznících žen; hodnota P z výpočtu chi-square udávající stat. významnost

Fischerův test (muži – ženy)																	
	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
p	=1,00 0	=1,00 0	=0,66 0	=0,24 8	=0,64 1	<0,00 1	=0,16 1	=1,00 0	=0,13 2	=0,55 1	=0,86 1	=0,09 7	<0,00 1	=0,66 9	=0,09 7	=0,14 6	=0,85 4
stat. významn é	ne	ne	ne	ne	ne	ano	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne

Tabulka 26: Výpočet Fisherova testu zachycující statistickou významnost předložkových výrazů v jednotlivých větách mužů ve srovnání s ženami

Graf 23: Poměr zastoupení předložek *na* a *v* u mužů v procentech

Graf 24: Poměr zastoupení předložek *na* a *v* u ženy v procentech

4.3.8. Mladší muži – mladší ženy

V případě výsledků mladších mužů vidíme opět stejné statisticky nevýznamné věty jako u skupiny mužů – 1.6, 2.6, 3.3 a 3.4 ve prospěch předložky *na* a 2.1 a 3.5, v nichž je převaha *v* (tabulka 27). Tabulka 28 zachycuje výsledky pro mladší ženy – zde nejsou statisticky významné odpovědi 2.1, 2.5, 2.6 a 3.5 s preferencí pro *v*. Procenta odpovědí s předložkami *na* a *v* u těchto skupin zobrazují grafy 12 a 13.

Podle Fisherova testu (tabulka 29) se jako signifikantní jeví rozdíl mezi mladšími muži a ženami ve větách 1.6 a 3.1. Také v těchto větách mají muži tendenci volit *v* (*projíždět se na/v lodičce, nacházet se na/v letáku*), podle statistiky zde však převládá *na*.

Mladší muži																	
	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
v	33	31	22	2	24	5	18	32	3	0	11	17	27	27	8	9	18
na	0	0	0	18	8	13	12	0	29	31	23	18	3	6	14	15	14
chi-kv.	33	31	22	12,8	8	3,556	1,2	32	21,12 5	31	4,235	0,029	19,2	13,36 4	1,636	1,5	0,5
p	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	<0,05	<0,05	=0,05 9	=0,27 3	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	<0,05	=0,86 6	<0,00 1	<0,05	=0,20 1	=0,22 1	=0,48 0
stat. Význ.	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ne	ano	ano	ano	ano	ne	ano	ano	ne	ne	ne

Tabulka 27: Počty předložek *v* a *na* v dotaznících mladších mužů; hodnota P z výpočtu chi-square udávající stat. významnost

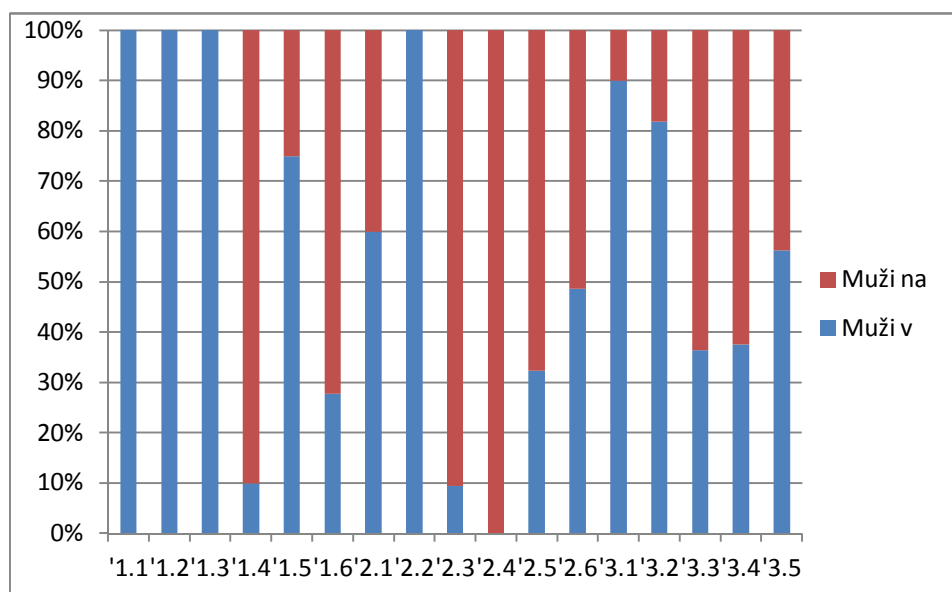
Mladší ženy																	
	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
v	41	35	32	0	30	1	22	39	1	1	21	20	27	35	7	7	23
na	0	0	1	29	8	25	20	1	37	41	17	19	13	4	27	30	16
chi-kv.	41	35	29,12 1	29	12,73 7	22,15 4	0,095	36,1	34,10 5	38,09 5	0,421	0,026	4,9	24,64 1	11,76 5	14,29 7	1,256
p	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	<0,05	<0,00 1	=0,75 8	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	=0,51 6	=0,87 3	<0,05	<0,00 1	<0,05	<0,05	0,262
stat. významné	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ano	ano	ano	ne	ne	ano	ano	ano	ano	ne

Tabulka 28: Počty předložek *v* a *na* v dotaznících mladších žen; hodnota P z výpočtu chi-square udávající stat. významnost

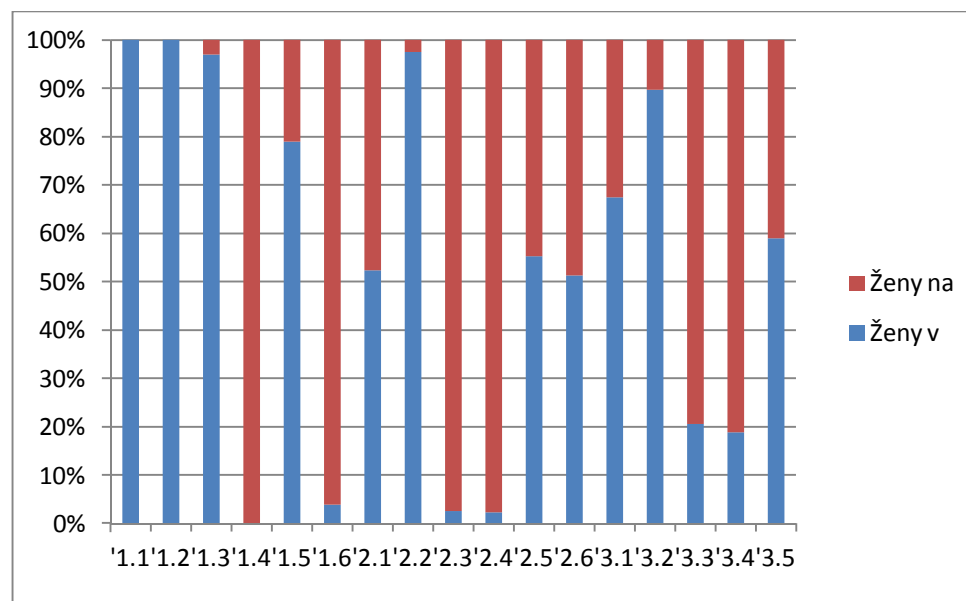

Fischerův test (mladší muži – mladší ženy)																	
	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
P	=1,000	=1,000	=1,000	=0,162	=0,779	<0,05	=0,632	=1,000	=0,325	=1,000	=0,061	=1,000	<0,05	=0,496	=0,228	=0,140	=1,000
stat. významné	ne	ne	ne	ne	ne	ano	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ano	ne	ne	ne	ne

Tabulka 29: Výpočet Fisherova testu zachycující statistickou významnost předložkových výrazů v jednotlivých větách mladších mužů ve srovnání s mladšími ženami

Graf 25: Poměr zastoupení předložek *na* a *v* u mladších mužů v procentech

Graf 26: Poměr zastoupení předložek *na* a *v* u mladších žen v procentech

4.3.9. Starší muži – starší ženy

Tabulky 30 a 31 představují počty předložek zastoupených v odpovědích skupin starších mužů a starších žen. Procentuální rozložení předložek u obou skupin zachycují grafy 14 a 15. V případě starších mužů se nezobrazuje statistická nevýznamnost ve větách 1.6, 2.1, 3.3, 3.4 a 3.5, v nichž převažuje *na*, a 2.5 a 3.1 s preferencí pro *v*. V případě žen se jako statisticky významné neukazují ani věty 3.1 (zde je zaznamenáno více *v*) a 3.5 (s upřednostněním *na*).

Fisherův test v tabulce 32 uvádí, že statisticky signifikantní rozdíl mezi staršími muži a staršími ženami se neprojevuje u žádné z odpovědí.

Starší muži																	
	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
v	19	18	14	0	17	5	9	18	0	1	10	4	13	15	8	7	4
na	0	0	1	12	1	12	10	0	19	17	8	13	6	3	10	11	9
chi-kv.	19	18	11,2 67	12	14,2 22	2,88 2	0,05 3	18	19	14,2 22	0,22 2	4,76 5	2,57 9	8	0,22 2	0,88 9	1,92 3
p	<0,0 01	<0,0 01	<0,0 5	<0,0 01	<0,0 5	=0,0 90	=0,8 19	<0,0 01	<0,0 01	<0,0 5	=0,6 37	=0,0 5	=0,1 08	<0,0 5	=0,6 37	=0,3 46	=0,1 66
stat. významné	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ne	ano	ano	ano	ne	ano	ne	ano	ne	ne	ne

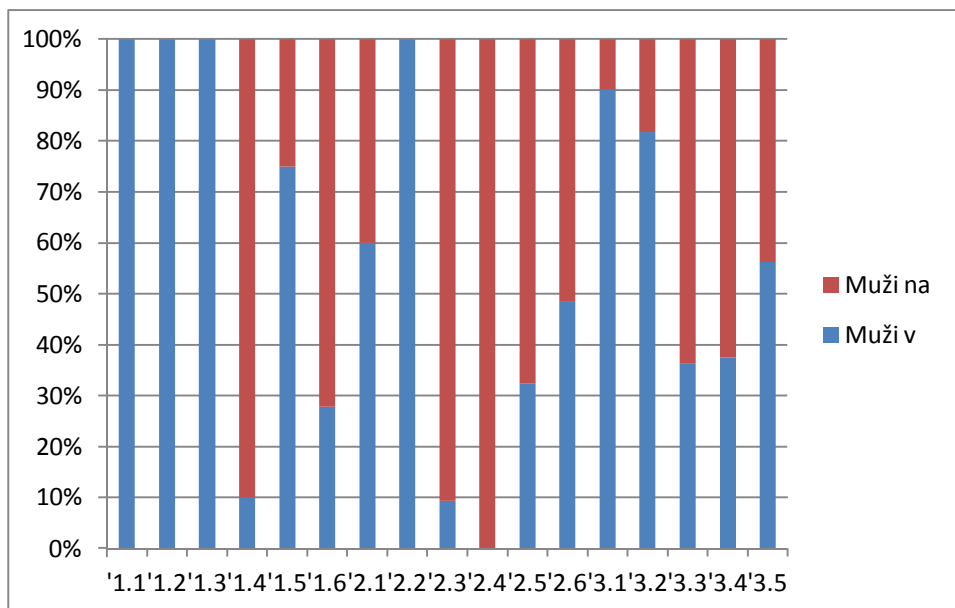
Tabulka 30: Počty předložek *v* a *na* v dotaznících starších mužů; hodnota P z výpočtu chi-square udávající stat. významnost

Starší ženy																	
	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
v	56	55	36	1	49	5	19	55	0	1	19	5	30	39	13	14	14
na	0	0	3	36	6	40	37	0	53	53	36	50	25	16	33	35	26
chi-kv.	56	55	27,9 23	33,1 08	33,6 18	27,2 22	5,78 6	55	53	50,0 74	5,25 5	36,8 18	0,45 5	9,61 8	8,69 6	9	3,6
p	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	<0,05	<0,00 1	<0,00 1	<0,00 1	<0,05	<0,00 1	=0,50 0	<0,05	<0,05	<0,05	=0,05 8
stat. významné	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ano	ano	ano	ne

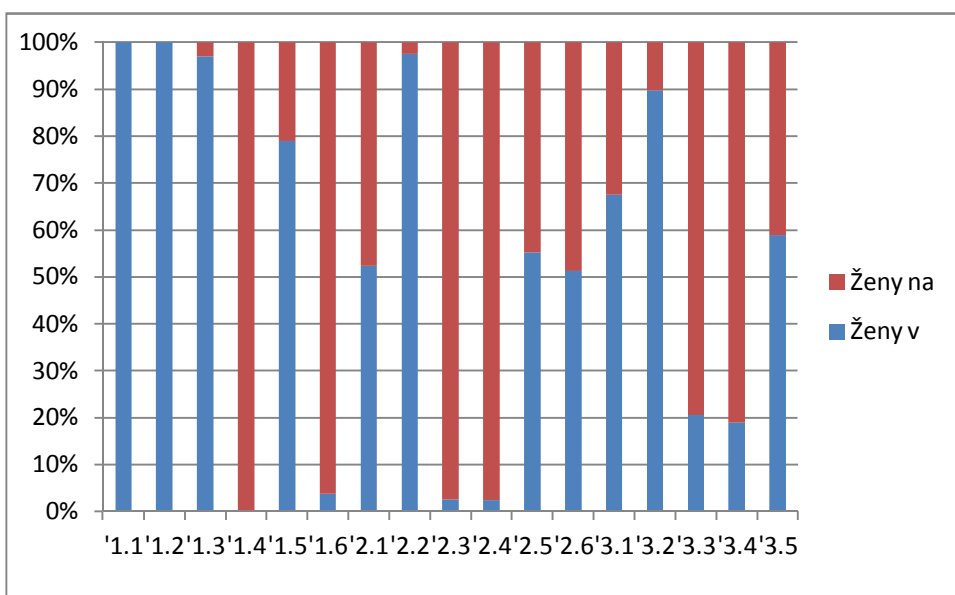
Tabulka 31: Počty předložek *v* a *na* v dotaznících starších žen; hodnota P z výpočtu chi-square udávající stat. významnost

Fischerův test (starší muži – starší ženy)																	
	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5
P	=1,000	=1,000	=1,000	=1,000	=0,673	=0,120	=0,411	=1,000	=1,000	=0,440	=0,165	=0,201	=0,419	=0,368	=0,246	=0,553	=1,000
stat. významné	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne

Tabulka 32: Výpočet Fisherova testu zachycující statistickou významnost předložkových výrazů v jednotlivých větách starších mužů ve srovnání se staršími ženami

Graf 27: Poměr zastoupení předložek na a v u starších mužů v procentech

Graf 28: Poměr zastoupení předložek na a v u starších žen v procentech

4.4. Výsledky výzkumu - dotazník č. 2

Druhý dotazník ukázal průměr přijatelnosti jednotlivých vět (očíslované věty pro vysvětlení prvního řádku tabulky se nacházejí níže), který zaznamenává tabulka 33:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1,39	3,87	1,29	2,16	2,00	3,03	2,55	1,63	1,76	2,95	2,97	1,95	2,18	3,00	1,03	4,47	4,13

18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
2,00	2,89	4,21	3,03	2,84	3,84	1,71	1,55	1,92	1,50	1,63	2,68	1,32	3,29	1,97	2,92	2,37

Tabulka 33: Průměrná přijatelnost vět z dotazníku č. 2 mladších Jihočechů

1. Martin s Evou se seznámili v botanické zahradě.
2. Karel našel číslo na telefonním seznamu.
3. Eva pracovala v mateřské škole.
4. Kůň bude bydlet na zahradě.
5. Mateřská škola stojí v ulici U Nádraží.
6. Max se svou rodinou sjížděl řeku v člunu.
7. Fotografie koně se nacházela na letáku.
8. Martin studoval na středním odborném učilišti.
9. Martin s Evou se ubytovali v turistické ubytovně.
10. Max obvykle vyhrál v dostihu.
11. Informace o plemenech psů nenajdeme na letáku.
12. Martin s Evou se projížděli v lodičce.
13. Fotografie koně se nacházela v letáku.
14. Max obvykle vyhrál na dostihu.
15. Karel našel číslo v telefonním seznamu.
16. Martin s Evou se seznámili na botanické zahradě.
17. Karel učí ve střední škole.
18. Max se svou rodinou plul po zálivu na lodičce.
19. Kůň bude bydlet v zahradě.
20. Eva pracovala na mateřské škole.
21. Soupis plemen a zajímavosti o nich najdeme na seznamu.
22. Kůň by jednou mohl zvítězit na dostihu.
23. Martin studoval ve středním odborném učilišti.
24. Maminka bude bydlet na ubytovně.
25. Informace o plemenech psů nenajdeme v letáku.
26. Martin s Evou se projížděli na lodičce.
27. Soupis plemen a zajímavosti o nich najdeme v seznamu.
28. Max se svou rodinou sjížděl řeku na člunu.
29. Maminka bude bydlet v ubytovně.
30. Karel učí na střední škole.

31. Mateřská škola stojí na ulici U Nádraží.
32. Kůň by jednou mohl zvítězit v dostihu.
33. Martin s Evou se ubytovali na turistické ubytovně.
34. Max se svou rodinou plul po zálivu v lodičce.

Pomocí výpočtu zvaného „t-test“ bylo potřeba zhodnotit, nakolik se liší míra přijatelnosti předložkových vazeb v kontextu navržených jazykových proměnných. Ukázaly se tyto výsledky:

V případě slova *zahrada* ukázal dotazník u těsného spojení s předložkou preferenci pro předložku *na*: $t(74) = 2,78$; $p < 0,001$; a naopak silnou preferenci pro předložku *v* v případě rozvití substantiva adjektivem *botanická*: $t(74) = 20,89$; $p < 0,001$.

Výsledky výzkumu potvrdily u lexému *seznam* statisticky signifikantní preferenci pro *na* v předložkových vazbách bez přívlastku: $t(74) = 17,93$; $p < 0,001$; a také pro *v* ve spojení s přívlastkem *telefonní*: $t(74) = 6,63$; $p < 0,001$.

U substantiva *škola* se podle očekávání jeví silné upřednostnění předložky *v* v případě přítomnosti přívlastku *mateřská*: $t(74) = 17,74$; $p < 0,001$; stejně tak pro *na* v případě přívlastku *střední*: $t(74) = 16,58$; $p < 0,001$.

V případě podstatného jména *leták* se neukázala statistická významnost pro spojení s předložkou *na*: $t(74) = 1,25$; $p = 0,217$; naproti tomu s předložkou *v* ano: $t(74) = 5,80$; $p < 0,001$.

Také pro lexém *dostih* se nepotvrdila preference předložky *na* ve vazbě na sloveso *vyhrát*: $t(74) = 0,20$; $p = 0,846$; zato u předložky *v* se tato preference jeví, a to ve spojení se slovesem *zvítězit*: $t(74) = 3,29$; $p < 0,001$.

Pro substantivum *lodička* se nejeví statistická významnost pro vazbu na sloveso *plout* s předložkou *v*: $t(74) = 1,39$; $p = 0,169$; ani pro spojení se slovesem *projíždět se* s předložkou *na*: $t(74) = 0,1158$; $p = 0,908$.

V případě jména *ubytovna* ukázal dotazník preferenci jak pro předložku *v* ve spojení s přívlastkem ($t(74) = 4,74$; $p < 0,001$), tak pro *na* bez přívlastku ($t(74) = 3,55$; $p < 0,001$).

U substantiva *ulice* se projevila statisticky signifikantní preference pro předložku *v*: $t(74) = 5,41$; $p < 0,001$.

Výsledky ukazují pro lexém *člun* významnost předložky *na* ve spojení se slovesem *sjíždět*: $t(74) = 6,55$; $p < 0,001$.

Pro podstatné jméno *učiliště* se potvrdilo upřednostnění *na* ve spojení celé fráze se slovesem *studovat*: $t(74) = 10,54$; $p < 0,001$.

4.5. Diskuze

4.5.1. Výsledky výzkumu

Z uvedených výsledků vyplývají mnohé důležité informace. Na preferenci předložek u vybraných slov nemá v zásadě vliv pohlaví respondentů nebo region – například se nepotvrdila žádná odlišnost mezi jihočeskými a pražskými mluvčími. Znamená to, že výběr předložky je u těchto slov řízen čistě přítomností nebo nepřítomností určitých jazykových prostředků.

Tím je míněno např. spojení substantiva s přívlastkem v rámci předložkové fráze u konstrukcí *v turistické ubytovně* (v tomto případě se nejedná o konkrétní přívlastek, nýbrž o jakýkoliv přívlastek), *v botanické zahradě*, *na střední škole* – *v mateřské škole* a *v telefonním seznamu*.

Výběr předložky může být dále řízen vazbou předložkové fráze na konkrétní sloveso jako například u výrazů *studovat na středním odborném učilišti*, *sjíždět (řeku) na člunu* nebo *bydlet na ubytovně*.

Preference předložky v případě některých substantiv je podle našeho očekávání motivována jiným sémantickým rozlišením významu u spojení *stát v ulici* (hovoříme-li o neživé věci nebo budově) a *informace se nacházejí v letáku* (jedná-li se o to, co je v letáku napsané, o čem nás informuje, jaké zprávy podává).

Ukazuje se zde slabá role pohlaví, která se však projevuje pouze v tendenci mužů o něco víc užívat předložku *v* ve spojení *projíždět se na/v lodičce* a u mladších mužů o

něco víc užívat *v* ve spojení *najít na/v letáku*. Obě skupiny se ale shodují na obecné preferenci *na*.

Zásadním faktorem ovlivňujícím užití *na* a *v* je věk. U spojení, která nejsou významově omezována, se totiž právě věk jeví jako faktor, který určuje užití *na* nebo *v*. Konkrétně jde o to, že starší mluvčí mají statisticky významnou tendenci v těchto spojeních preferovat předložku *na*. To je v rozporu s předpoklady, které jsme získali na základě předchozí literatury. V souladu s tzv. „hypotézou dobového zakotvení“ (angl. apparent time hypothesis; srov. Milroy – Gordon, 2003) se tak dá říct, že u těchto spojení dochází k jazykové změně, kdy se postupně vytlačuje předložka *na* a nahrazuje se předložkou *v*.

Jednotlivé věty lze zhodnotit takto:

a) předložka *v* silně převažuje v těchto větách:

- 1.1 – Martin s Evou se seznámili *v/na* botanické zahradě.
- 1.2 – Eva pracovala *v/na* mateřské škole.
- 1.3 – Mateřská škola stojí *v/na* ulici U Nádraží.
- 2.2 – Karel našel číslo majitele koně *v/na* telefonním seznamu.

b) předložka *na* silně převažuje u těchto vět:

- 1.4 – Martin studoval *v/na* středním odborném učilišti.
- 1.6 – Po Jordáně se projížděli *v/na* lodičce.
- 2.3 – Karel učí *v/na* střední škole.
- 2.4 – Kůň bude bydlet *v/na* zahradě.
- 3.4 – Max sjížděl se svou rodinou řeku *v/na* člunu.

c) výrazně nepřevažuje ani jedna z předložek, projevují se zde sociální faktory (nedochází zde k jazykově podmíněnému kolísání):

- 2.1 – Fotografie koně se nacházela *v/na* letáku.
- 2.5 – Kůň by mohl zvítězit *v/na* dostihu.
- 3.1 – Žádné zajímavosti o plemenech psů nenajdeme *v/na* letáku.
- 3.3 – Max se svou rodinou plul po zálivu *v/na* lodičce.

4.5.2. Srovnání výsledků dotazníku č. 1 a č. 2 mladších Jihočechů

Výsledky mladých Jihočechů z dotazníku 2 byly srovnány s výsledky analogické skupiny dotazníku 1. Při výpočtech statistické signifikance obou druhů dotazníků se ukázaly rozdíly u několika substantiv.

Ve druhém dotazníku se neprojevilo signifikantně spojení substantiva *dostih* se slovesem *vyhrát*, u nějž se předpokládalo užití předložky *na*.

Podobně se v případě dotazníku č. 2 neprojevila signifikance sémantické kolokace lexému *leták*, jež by měla vyjadřovat přítomnost vizuálních prvků na letáku ve spojitosti s předložkou *na*.

Posledním příkladem je *lodička*, u níž nemůžeme považovat za statisticky významné spojení se slovesem *plout* (s očekávanou preferencí *na*), ale ani se slovesem *projíždět se* (v tomto případě jsme předpokládali užití *v*).

Na tomto místě je potřeba zdůraznit, že všechna zmiňovaná substantiva patří do skupiny těch, u nichž se projevuje kolísání mimojazykového původu, tedy vlivem zkoumaných sociálních faktorů.

4.5.3. Problémy spojené s vyplňováním dotazníků

Je potřeba podotknout, že forma dotazníku č. 1 měla určité slabiny a přinesla řadu drobných komplikací při jejich zpracovávání.

Jedním problémem bylo neuvedení předložky ve větě. K tomu docházelo buď z toho důvodu, že ji respondenti zapomněli jednoduše do věty napsat, anebo zvolili jinou, jazykově zcela náležitou variantu odpovědi, v níž se objevila jiná nebo vůbec žádná předložka. K tomu docházelo především u vět, jejichž součástí byly tyto předložkové vazby:

pracovala v/na mateřské škole – *nastoupila do m. š.*

studoval v/na středním odborném učilišti – *absolvoval střední odborné učiliště, vystudoval střední odborné učiliště*

pluli/projízděli se v/na lodičkách – *projížděli se lodičkami, s lodičkami, pomocí lodiček, půjčili si lodičky apod.*

učí v/na střední škole – *je středoškolský učitel*

sjížděl řeku v/na člunu – *sjížděl řeku člunem, pomocí člunu, na sjíždění si vzali člun atd.*

Tento problém se vyskytl celkem u 72 % všech dotazníků č. 1. Vzhledem k tomu, že chybných odpovědí tohoto typu nebylo v jednotlivých dotaznících víc než pět, byly dotazníky ponechány jako součást výzkumu a vyhodnocením prošly.

Dalším nedostatkem bylo nedodržení úvodního pokynu, aby dotazovaní odpovídali celou větou. Odpověď potom tvořilo pouze samotné předložkové spojení. K takovému pochybení došlo celkem u 28 % dotazníků. S ohledem na zadání otázky, která měla návodný charakter a přímo uváděla sloveso, na které se měla celá fráze vázat, byly i takové odpovědi považovány za obстойné a do výzkumu byly zařazeny.

Problémy s vyplňováním a vyhodnocováním dotazníku č. 2 nenastaly vzhledem k jeho jednoznačnému zadání i možnosti rychlého zpracování prakticky žádné. Kvalita odpovědí byla v tomto případě 100%.

5. Závěr

Snaha o popis konkurence v užívání předložek *na* a *v* nás zavedla nejprve k podrobnému zkoumání pozice těchto předložek v současném jazyce a systému jejich distribuce. Nastínili jsme celou škálu významů, do nichž předložky ve spojení se jmény vstupují a které utvářejí.

Poté jsme se začali blíže věnovat samotné problematice jejich konkurence. S přihlédnutím k předchozí literatuře jsme stručně představili, jak je tento jev reflektován v současné české jazykovědě. Na základě těchto textů jsme zobecnili několik pravidel, která usilují o popis konkurence předložek, a kriticky jsme je posoudili. Nevynechali jsme ani zhodnocení užívání předložek některými autory z hlediska stylistického. Již napřed jsme však věděli, že nebude v našich možnostech téma konkurence předložek *v* a *na* vyčerpat, nýbrž budeme se muset omezit jen na určitý úhel pohledu, založený na několika konkrétních příkladech.

Přistoupili jsme dále ke korpusové analýze několika substantiv, u nichž jsme zaznamenali četné kolísání v užívání předložek. Po rozboru korpusových dokladů jsme dospěli k poznatku, že se v souvislosti s kolísáním budeme potýkat se dvěma jeho podobami. Jednou je jazykově či sémanticky podmíněné kolísání a druhou takové kolísání, jež nemá žádnou jazykově zdůvodnitelnou příčinu. Následně byly stanoveny proměnné, které by mohly takové kolísání motivovat.

Uskutečnili jsme sociolingvistický výzkum, při němž měly být ověřeny hypotézy vytvořené pro oba typy kolísání. Výzkum byl proveden pomocí dvou druhů dotazníků. Výsledky potvrdily, že většina z předpokládaných kolokací substantiv skutečně ovlivňuje volbu předložky. Dokazují to příklady jako *v botanické zahradě*, *v telefonním seznamu*, *učit na střední škole*, *sjíždět řeku na člunu*, *studovat na středním odborném učilišti* apod. U takovýchto téměř ustálených spojení se neukázala žádná korelace mezi užitím jednotlivých předložek a proměnnými souvisejícími s mluvčími, tedy např. jejich věkem či původem. Vliv sociálních faktorů se však silně projevil u několika podstatných jmen (*lodička*, *leták*, *dostih*), kde naopak nebyla prokázána motivace jazykových či sémantických kolokací. Domníváme se, že právě v kolísání tohoto typu mohou sociální proměnné volbu předložek ovlivňovat.

Použitá literatura

BĚLIČOVÁ, Helena. Sémantická struktura věty a kategorie pádu: příspěvek k porovnávací syntaxi ruské a české věty. Praha: UK, 1983. 33 s.

ČECHOVÁ, Marie. K expanzi předložky *na* v současné jazykové praxi. Naše řeč. 1981, roč. 64, č. 1. s. 33–45

ČERMÁK, František. Systém, funkce, forma a sémantika českých předložek. Slovo a slovesnost. 1996, roč. 57. s. 30–46

ČMEJRKOVÁ, Světlá; DANEŠ, František; KRAUS, Jiří; SVOBODOVÁ, Ivana. Čeština, jak ji znáte i neznáte. Praha: Academia, 1996. s. 68–71

DANEŠ, František. Malý průvodce po dnešní češtině. Praha: Orbis, 1964. 296 s.

GEBAUER, Jan. Historická mluvnice jazyka českého. Díl IV, Skladba. Praha: Academia, 2007. 763 s.

HORÁLEK, Karel. Úvod do studia slovanských jazyků. Praha: ČSAV, 1962. 535 s.

HRDLIČKA, Milan. K některým faktorům ovlivňujícím užívání předložek *do* a *na* v současné češtině. Slovo a slovesnost. 1998, roč. 59. s. 96–104

Internetová jazyková příručka. Dostupné z WWW: <http://prirucka.ujc.cas.cz> (XI 2010)

JELÍNEK, Jaroslav; STYBLÍK, Vlastimil. Čtení o českém jazyku. Praha: SPN, 1971. 362 s.

KRAUS, Jiří. Do Ruzyně, nebo na Ruzyn? Naše řeč. 2002, roč. 85, č. 1, s. 50

LABOV, William. When Intuitions Fail. Chicago Linguistic Society: Papers from the Parasession on Theory and Data in Linguistics, 1996, 32, s. 76–106.

MÁRA, Karel. Změny v užívání předložek *na* a *v* v současné češtině ve srovnání s polštinou. Slavica Pragensia X. AUC 1968, s. 131–136

MILROY, Lesley; GORDON Matthew. Sociolinguistics: Method and Interpretation. Blackwell Publishing, 2003. Language in Society 34. 257 s.

Mluvnice češtiny III Skladba. Praha: Academia 1987. s. 75–125

Na Kladně. Naše řeč. 1924, roč. 8, č. 5, s. 156

Na Smíchov. Naše řeč. 1930, roč. 14, č. 3, s. 67

OCELÁK, Radek. Předložky v(e), na a jejich konkurence ve statických prostorově-relačních významech. Korpus – gramatika – axiologie. Praha: ÚJČ AV ČR, 2010, č. 2. s. 45–56

Příruční slovník jazyka českého. Díl III. N–O, s. 1–7, Praha: Školní nakladatelství 1938–1940; Díl VI. T–Vůzek, s. 764–768, Praha: SPN 1951–1953

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. Praha: Academia, 2005. s. 192; s. 481

Slovník spisovného jazyka českého. Praha: Academia, 1971. Sv. 2 N–Q, s. 1–3, sv. 4 V–Ž, s. 1–2

SVOBODOVÁ, Ivana. Na, nebo v? Český jazyk a literatura. 2006–2007, roč. 57, č. 5. s. 251–252

ŠMILAUER, Vladimír. Novočeská skladba. Praha: SPN, 1966. s. 258–335

Příloha 1

FILOZOFICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY
V PRAZE

Dotazník

Chtěla bych Vás poprosit o vyplnění tohoto anonymního dotazníku, který je součástí výzkumu pro účely mé diplomové práce. Dotazník se zabývá tím, nakolik rodilí mluvčí češtiny rozumějí psanému textu. Vyplnění dotazníku Vám nezabere více než 15 minut. Pokud se budete chtít seznámit s výsledky výzkumu, kontaktujte mě na e-mailové adrese sedlackova.hanina@seznam.cz. Za vyplnění dotazníku Vám velice děkuji.

Přečtěte si prosím následující 3 texty a ke každému z nich odpovězte na níže uvedené otázky. Odpovídejte celou větou.

Text č. 1

Martin s Evou si vyjeli na vzpomínkový víkend do Tábora. Zdejší botanická zahrada je místem, kde se před lety seznámili. Mateřská škola na náměstí byla prvním pracovištěm, kam Eva po maturitě nastoupila jako učitelka. Školka už má dnes novou adresu – ulici U Nádraží. Martin navíc v Táboře absolvoval střední odborné učiliště. Na přespání si mohli vybrat mezi studentskou a turistickou ubytovnou. Nakonec si vybrali tu turistickou. Chtěli si udělat odpolední projížďku po Jordánu, ale nemohli najít půjčovnu šlapadel. Museli tedy do půjčovny lodiček. Projížďka se krásně vydařila.

1. Kde přesně se Martin s Evou v Táboře seznámili?

.....

2. Kde Eva pracovala po maturitě?

.....

3. Kde dnes stojí mateřská škola?

.....

4. Kde Martin v Táboře studoval?

.....

5. Kde přesně se ubytovali?

.....

6. Jak se projížděli po Jordánu?

.....

Text č. 2

Karlovi se dostal do rukou leták, kde ho velice zaujala fotografie koně. To by byl dárek pro jeho malou dceru! U fotografie však nenašel telefonní číslo majitele, musel tedy použít telefonní seznam. Jako středoškolský učitel by si koně mohl dovolit. Třeba se jednou zúčastní nějakého dostihu a zvítězí. Dcera se těšila, že ho ubytují na verandě, ale rodiče ji museli zklamat. Do domu kůň nesmí, mají přece dost velkou zahradu. Zato maminka si sbalila kufr a míří s ním k ubytovně.

1. Kde se nacházela fotografie koně?

.....

2. Kde našel Karel telefonní číslo majitele koně?

.....

3. Kde Karel učí?

.....

4. Kde bude nakonec kůň u Karlovy rodiny bydlet?

.....

5. Kde by jednou mohl kůň zvítězit?

.....

6. Kde bude bydlet maminka?

.....

Text č. 3

Náš Max je vlastně border kolie, což je jedno z deseti nejlepších plemen na světě. Klidně si prohlédněte jejich seznam, najdete tam spoustu zajímavostí o této rase, protože pokud si vezmete jen tak nějaký leták, tak tam žádné informace nenajdete. V Chorvatsku jsme si třeba vypůjčili lodičku a obepluli jsme celý záliv, Max u toho nemohl chybět. Jednou jsme vzali člun a šli jsme sjíždět řeku, raft by se mu totiž nejspíš nelíbil. Dovedete si ho představit? Pokud jsme ho přihlásili k nějakému dostihu, pokaždé vyhrál. Je to náš miláček.

1. Kde nenajdeme žádné zajímavosti o nejlepších plemenech psů?

.....

2. Kde naopak najdeme soupis nejlepších plemen a informace o nich?

.....

3. Jak plul Max a jeho rodina po zálivu v Chorvatsku?

.....

4. Jak sjížděl Max se svou rodinou řeku?

.....

5. Kde obvykle Max vyhrál?

.....

Vyplňte prosím následující údaje

Pohlaví: ..... Věk: .....

Rodný jazyk: .....

Místo narození: .....

Kde jste bydleli posledních 10 let: .....

.....

Příloha 2

Dotazník

Chtěla bych Vás poprosit o vyplnění tohoto anonymního dotazníku, který je součástí výzkumu pro účely mé diplomové práce. Dotazník zkoumá přijatelnost vět s použitím různých předložkových vazeb u českých mluvčích. Vyplnění dotazníku Vám nezabere více než 15 minut. Pokud se budete chtít seznámit s výsledky výzkumu, kontaktujte mě na e-mailové adrese sedlackova.hanina@seznam.cz. Za vyplnění dotazníku Vám velice děkuji.

Přečtěte si prosím následující věty. Ohodnoťte je z hlediska toho, jak moc je pro Vás přijatelná zvýrazněná předložková fráze. Hodnocení provádějte do tabulky vpravo pomocí křížků. Vždy označte jedno číslo na stupnici od 1 do 5 podobně jako známky ve škole. Jednotlivé stupně tedy znamenají:

1 – zcela přijatelné

2 – spíše přijatelné

3 – neutrální

4 – spíše nepřijatelné

5 – zcela nepřijatelné

Hodnocení vět vychází z Vašeho osobního pocitu, neexistuje tu tedy žádná správná nebo špatná odpověď.

1   2   3   4   5

- [illegible]

Vyplňte prosím následující údaje

Pohlaví: ..... Věk: .....

Rodný jazyk: .....

Místo narození: .....

Kde jste bydleli posledních 10 let: .....

.....